

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

FUNKCE RODINY V KONTEXTU TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU
V DOBĚ PANDEMIE

Bakalářská práce

Autor: Denisa Oulehlová

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Šallé

Olomouc 2021

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Lucii Šallé za odborné vedení a cenné rady při zpracování mé bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené informační zdroje.

V Olomouci 18.06.2021

Denisa Oulehlová

OBSAH

ÚVOD.....	4
1 RODINA.....	5
1.1 RODINA A JEJÍ VÝZNAM.....	5
1.2 FUNKCE RODINY.....	6
1.3 PROMĚNY RODINY.....	9
1.4 RODINA A JEJÍ RODIČOVSTVÍ.....	10
1.5 POTŘEBY ČLENŮ RODINY.....	11
1.6 VÝVOJOVÁ STÁDIA DÍTĚTE.....	12
1.7 VÝCHOVNÉ STYLY.....	13
1.8 RODINA A JEJÍ OVLIVŇOVÁNÍ VOLNÉHO ČASU.....	15
2 VOLNÝ ČAS.....	17
2.1 VOLNÝ ČAS A JEHO VÝZNAM.....	17
2.2 ČAS A JEHO VNÍMÁNÍ.....	18
2.3 VOLNÝ ČAS A JEHO HISTORICKÝ VÝVOJ.....	19
2.4 VOLNÝ ČAS V KONTEXTU SPOLEČNOSTI 21. STOLETÍ.....	21
2.5 FUNKCE VOLNÉHO ČASU.....	23
3 PEDAGOGIZACE VOLNÉHO ČASU.....	25
3.1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU.....	25
3.2 VÝCHOVA VE VOLNÉM ČASE.....	26
3.3 ZAŘÍZENÍ PRO VÝCHOVU VE VOLNÉM ČASE.....	28
4 PANDEMIE.....	30
4.1 NEMOCI V DĚJINÁCH LIDSTVA.....	30
4.2 KORONAVIRUS.....	32
5 PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
5.1 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	34
5.2 METODY VÝZKUMU.....	35
5.3 SOUBOR RESPONDENTŮ.....	35
5.4 ZPŮSOB ZJIŠŤOVÁNÍ ODPOVĚDÍ NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	36
5.5 GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ VÝSLEDKŮ.....	37
5.6 SHRNUÍ A DISKUSE.....	52
ZÁVĚR.....	5
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	6
ANOTACE.....	8
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	9

SEZNAM TABULEK.....	9
SEZNAM PŘÍLOH.....	10

ÚVOD

„Změnit svět znamená změnit rodinu.“

(V. Satirová, 2006, s. 13)

Instituci rodiny, můžeme chápat jako stavební jednotku lidstva. Každý jedinec potřebuje ke svému vývoji své blízké osoby, kterým důvěřuje, pociťuje lásku, porozumění, podporu, bezpečí, blízkost a intimitu. I když ve 21. století jsou na rodinu kladeny vysoké nároky, stále funkce rodiny zůstává stejná. Matka a otec plní nezastupitelnou roli ve vývoji dítěte, tyto role se vzájemně doplňují. Rodiče se podílejí na přípravě nových občanů coby odpovědných jedinců způsobilých pro život ve společnosti. Toto téma jsem si vybrala proto, jelikož mě zajímalo, které aktivity a činnosti vyplňovaly volný čas dětí v době pandemie, která v nemalé míře zasáhla do života nejen rodiny, ale i každého jedince.

V úvodu teoretické části své práce jsem se zabývala otázkou významu rodiny, jaké rodina splňuje funkce, k jakým změnám došlo v české rodině na počátku nového tisíciletí. Některé změny v postavení žen ve společnosti vedou ke změnám v hierarchii členů rodiny. Rodiče předávají svým potomkům vzorce chování, tradice, dovednosti, vědomosti a názory. Rodiče působí na své potomky výchovou tak, aby byli schopni plnit a zastávat svoji roli ve společnosti. Druhá kapitola teoretické části definuje volný čas a jeho význam pro rodinu. Využití a trávení volného času v současné době je ovlivněno novým fenoménem, kterým se staly informační technologie. Tím se do značné míry změnilo trávení volného času jednotlivých členů rodiny. Kapitola třetí se zabývá výchovou mimo vyučování, tedy časem, který děti a mládež nevyplňují školními a pracovními povinnostmi. Podle svých individuálních zájmů a potřeb se rozhodují jakými aktivitami a činnostmi vyplní svůj volný čas. Čtvrtá kapitola se věnuje definování pandemie jako přirozeného vývoje nemoci, kterým lidstvo čelí od pradávna. Novodobá pandemie onemocnění SARS CoV-2, kterou vyvolalo onemocnění Covid 19, změnilo fungování celé společnosti. Tato opatření se dotkla v nemalé míře fungování rodiny, vzdělávání dětí a také jejich trávení volného času. V páté kapitole výzkumné šetření odpoví na vytyčené otázky, které se zabývají trávením volného času dětí v době pandemie koronaviru.

1 RODINA

Co si představíme pod pojmem rodina? Rodina představuje soužití rodičů a dětí, je tedy základní formou lidského soužití, která existuje ve všech kulturách a ve všech typech společností. Význam pro společnost je dán zejména pro její biologickou funkci, mít děti je přírodní zákonitost. Různorodost dnešních rodinných forem je daleko větší než v minulosti. Vedle normálních rodin existují alternativní formy jako je nevlastní, adoptivní, vícegnerační, patchworková rodina, partneři stejného pohlaví vytváří duhové rodiny.

1.1 Rodina a její význam

Rodina je nejmenší základní jednotkou každé společnosti a je reprodukčně významná pro udržení lidstva. Rodinu můžeme definovat jako skupinu lidí, které spojuje společná historie, současná realita a v budoucnu propojení transakčních vztahů (Sobotková, 2012).

Je původní a nejdůležitější institucí, která každému jedinci předkládá identifikační vzory, seznamuje ho s předpokládaným chováním pro mužskou a ženskou roli. Vzájemně propojuje jednotlivé generace a podílí se na vytváření citových vazeb, pout a kontinuity mezi jednotlivými členy. Rodina je nejvýznamnější institucí, kde rodiče vytváří podmínky pro výchovu svých dětí a předávají sociální dovednosti, bez kterých se dítě v dospělosti neobejde. Lidská kulturní společnost přizpůsobuje funkci rodiny svým potřebám a tradicím. Rodina je systém, jenž se vyvíjí na základě schopnosti reprodukce, kontinuity či schopnosti reagovat na vnitřní a vnější změny vlivu. Rodinný systém je tvořen několika subsystemy, mezi nejdůležitější řadíme manželský, rodič – dítě a sourozenecký. Aby tyto subsystemy dobře fungovaly, musí být jejich jednotlivé hranice pevné, ale zároveň flexibilní. (Sobotková, 2012)

Rodina jako instituce, jež má dnešní monogamní podobu, prošla složitým vývojem. Každá rodina ve svém vývoji měla svoje manželství, které bylo přizpůsobeno potřebám společnosti. Rodina je historickým dílem, vznikla, až společenské vztahy její vytvoření umožnily (Stará, 2013).

V období dovršení vývoje člověka žili lidé v prvotních stádech. Hlavní funkcí nebylo zachování rodu nebo získání příbuzenstva, ale pouze funkce biologická. V historickém kontextu vývoje postupně dochází k složitější organizaci tlupy. Následně výroba nástrojů a lov vedou k nutnosti vytvoření pevnějšího kolektivu a začínají vznikat první rody, které sdružují pokrevní příbuzné. Podle Staré (2013) rody představují základní společenskou jednotku lidstva. Pravěký lov rozdělil práci podle pohlaví tak, že muži lovili a ženy se zabývaly sběračstvím. S rozvojem řemesel, obchodu, vojenství a s diferencí společenského postavení zastávají popřední role muži. Toto vedoucí postavení si muži v civilizované společnosti udržují až do dnešní doby (Stará, 2013).

1.2 Funkce rodiny

Modely vztahové vazby se předávají z generace rodičů na generaci dětí. Ve vývojovém procesu dítěte dochází k sociálně příznivým vzorcům chování a psychické stabilitě. Podle Matějčka (1986, s. 18) „*Mít děti, starat se o děti a žít s dětmi vnáší do života dospělých vnitřní radost, uspokojení a duševní vyzrálost*“. Každé dítě potřebuje ve svém životě dospělé vychovatele, kteří k němu mají citový vztah. Vztah rodičů a dětí vede k stimulaci nervové soustavy, potřebě nabývání zkušeností, učení, vytváření pocitu bezpečí a jistoty, tedy utváření citových vztahů. Nejen rodiče jsou hlavními dárci citové jistoty pro své děti, ale i dospělí jedinci potřebují pocit citové vazby nebo zázemí (Brisch, 2011).

Mít děti je instinktivní potřeba naplnění nejhlubších životních potřeb dospělého jedince. Je to přírodní zákonitost, která v sobě nese biologickou, psychologickou a společenskou tendenci (Matějček, 1986). Schopnost adaptability rodinného systému dodává životu rodiny pocit bezpečí jejich členů a zvládání situačních stresů v rodinném životě.

Rodina, která si zachovává své hodnoty, spojenectví při řešení problémů a adaptaci, projevuje vzájemnou blízkost, vřelost a sounáležitost. Vyjadřuje tím svou rodinnou identitu, pocit, že „my“ jsme rodina (Sobotková, 2012).

Funkce rodiny spočívá v uspokojování těchto potřeb:

- a) Biologicko-reprodukční funkce, aby se společnost zdárně rozvíjela, je důležité, aby se rodil takový počet dětí, který splní tento aspekt. V rodinách vyspělých států je často dítě překážkou v profesním rozvoji a seberealizaci obou partnerů. V rodinách s nižšími příjmy může být dítě chápáno jako přepych. V důsledku těchto změn se ženy stávají matkami v pozdějším věku, plánují pouze jedno dítě nebo zůstávají bezdětné.
- b) Sociálně–ekonomická funkce, členové rodinného systému se zapojují do výrobní a nevýrobní sféry tím, že vykonávají určité povolání, a rodina jako celek je důležitým spotřebitelem, který hraje významnou roli pro trh. V důsledku nezaměstnanosti a zvyšování životní úrovně dochází k hmotnému nedostatku některých rodin.
- c) Ochranná funkce zahrnuje péči a ochranu nejen dětí a starých, ale i nemocných a handicapovaných jedinců rodiny.
- d) Socializačně výchovná funkce, rodina je sociální institucí, kde prostřednictvím jejích členů dochází k přípravě dětí a mladistvých na vstup do praktického života, osvojování si základních návyků a způsobů chování. V dnešní digitální době vzrůstá socializační působení dětí na rodiče a prarodiče, zejména v zacházení s moderními komunikačními prostředky.
- e) Rekrece, relaxace a zábava, aktivity týkající se všech členů rodiny, největší význam mají pro děti. Tato funkce spočívá v tom, do jaké míry členové rodiny dokážou spolu trávit volný čas, jakým aktivitám se věnují, jak tráví společnou dovolenou.
- f) Emocionální funkce, rodina je institucí, která dokáže vytvořit citové zázemí, pocit bezpečí a jistoty pro všechny své členy. V důsledku změn rodinného života (rozvod, dezintegrace, zaneprázdněnost) můžeme pozorovat nárůst dětí, které jsou citově deprivované a v nejkrajnějších případech týrané. (Kraus, 2014)

Funkční rodina závisí na tom, jaké procesy a vztahy v rodině probíhají (Sobotková, 2012). Rodinné fungování je ovlivněno:

- spokojeností jednotlivých členů s rodinným životem,
- oboustrannou spokojeností partnerů,
- trávením volného času partnerů,

- schopností vyjádřit city,
- uspokojováním osobních potřeb a zájmů jednotlivých členů,
- spokojeností se vzájemnou komunikací mezi partnery,
- loajalitou, důvěrou a hrdostí celé rodiny. (Sobotková, 2012)

Jak uvádí Kraus (2014), rodina tvořená rodiči (rodičem) a dětmi se nazývá nukleární. Rodina rozšířená (velká) zahrnuje blízké příbuzné, prarodiče, strýce a tety. Rodinu, v níž jedinec vyrůstá jako dítě, označujeme za orientační. Rodinu, kterou posléze samo založí, nazýváme prokreační. Za funkční rodinu považujeme takovou, v níž jsou přiměřeně plněny všechny její funkce. Dysfunkční rodina je ta, jejíž funkce nejsou plněny dostatečně, ale život rodiny není v zásadě ohrožen. Pokud rodina nezvládá své prvotní funkce, je vnitřně narušen vývoj dětí, takovou považujeme za afunkční (Kraus, 2014).

Podle Sobotkové (2012) rodinu podle funkčnosti dělíme na optimální, adekvátní, průměrnou a dysfunkční. Za funkční zdravou rodinu můžeme považovat tu, která je schopna účinně zvládat náročné či stresové události a dokáže se přizpůsobit změnám. Rodinný stres vyjadřuje nespécifický požadavek na adaptační chování rodiny (Sobotková, 2012).

Rozhodující při zvládnutí stresu je, jak jej dokáže rodina vnímat, hodnotit a zvládat. Taktéž významnou roli hraje psychická a fyzická kondice členů rodiny, aktuální a citové vztahy a vazby jednotlivých členů. Vlastnost, která udržuje v rodinném systému zavedené vzorce chování i přes vliv rizikových faktorů, se nazývá resilience, tedy jak rodina dokáže zvládat nepříznivé okolnosti, překonat krizi či vydržet dlouhotrvající zátěž. Jak uvádí Sobotková (2012), resilience zahrnuje vlastnosti pro růst a rozvoj osobnosti jednotlivých členů rodiny, přehodnocení osobních priorit v rozvoji priorit rodiny jako celku. Jednotliví členové rodinného systému mohou v zátěžových stresových situacích vnášet nový náhled na řešení situace nebo objevit nové schopnosti při jejich zvládnutí. Zdroje a strategie odolnosti rodiny dělíme na vnější a vnitřní. Mezi vnější zdroje řadíme sociální podpůrnou síť, socioekonomickou stabilitu a kulturní úroveň rodiny. Podle Sobotkové (2012) nám sociální opora zahrnuje emoční podporu, podporu sebevědomí a síťovou podporu (pocit, že členové rodiny patří do širší komunikační sítě). Sociální opora přispívá

k zvládnání závažných životních změn. Vnitřní zdroje rodinné – systémové zahrnují soudržnost, flexibilitu rodiny, duchovní orientaci, jasnou komunikaci, rodinné tradice, rituály a pravidla. Osobní – individuální vnitřní zdroje zahrnují inteligenci, znalosti, dovednosti jednotlivých členů, fyzické a psychické zdraví, sebedůvěru, smysl pro humor, pozitivní sebepojetí, odvahu a v neposlední řadě pocit smysluplnosti života (Sobotková, 2012).

1.3 Proměny rodiny

Ke konci 20. století a na počátku 21. století došlo v české rodině ke změnám v tradičním rodinném životě. Klesla sňatečnost, porodnost, zvýšil se věk, v němž lidé uzavírají první manželství, stoupl počet rodin, kdy pouze jeden rodič pečuje o děti, zmenšila se velikost rodin, stoupl počet lidí, kteří spolu žijí, aniž by měli děti. Společnost vyspělých států se mění tak, jak se změnila ženská emancipace (Matoušek, 2011).

Změnilo se postavení žen na trhu práce, ženy se začaly uplatňovat v politice a ve veřejné sféře, což změnilo tradiční rodinný život, kdy dříve často plnily roli hospodyně a vychovatelky dětí. Současné ženy mohou samy rozhodovat o svém těhotenství, protože antikoncepce je vymanila z reprodukční nadvlády mužů. S demokratizací rodiny došlo k zásadní změně výsadního postavení muže v rodině. Ženy mají taková práva a povinnosti, které dříve náležely pouze muži (Kraus, 2014).

Změnu zaznamenal i vzájemný vztah mezi samotnými rodiči a dětmi, kdy došlo k poklesu autority a jejich vztah nabyl podobu partnerství. Podle Krause (2014) dalším znakem současné rodiny je její izolovanost v důsledku odděleného života jednotlivých generací a úpadku sousedských vztahů. Tato izolovanost rodiny vede k větší citlivosti na ořesy uvnitř rodiny. Přibývá jednočlenných rodin a osamělých žen pečujících o děti. Často se vytrácí z rodinného života společně strávený čas, kdy si členové rodiny sdělují své zážitky, radosti, starosti či hledají řešení při krizových situacích, proto dochází k dezintegraci. Jak uvádí Kraus (2014), rodiče se zvyšující životní úrovní a pracovním vytížením bývají velmi časově zaneprázdněni. Zejména při trávení společných chvil se svými dětmi. Toto zaneprázdnění bývá kompenzováno materiálními prostředky nebo vysokým kapesným, což u dětí a mládeže může vést ke vzniku negativních vlastností či deviantního chování. Dalším

znakem současné rodiny je dvoukariérové manželství, které souvisí s vyšší vzdělaností, kvalifikovaností a zaměstnaností žen. Častá rozvodovost a uzavírání nových manželství a partnerství vede ke střídání péče o děti. Tato skutečnost může vyvolávat u dětí chronický stres, problémy v dospělosti s hledáním partnera, nestálost, sociální a psychické deviace. Zanedbatelná není ani otázka sociálně ekonomické úrovně rodin s nižšími příjmy. Své finanční problémy se snaží řešit půjčkami a neúměrným zadlužením. Děti z těchto sociálně slabších rodin se mohou stát obětí šikany nebo deviantního chování. (Kraus, 2014)

1.4 Rodina a její rodičovství

Manželství s narozením prvního dítěte se stává rodinou. Manželé přijímají novou roli matky a otce, naplňují jednu ze základních životních potřeb mít někoho, o koho mohou pečovat, kdo je na nich závislý a kdo je potřebuje (Lagmeier, Krejčíková, 2006).

Narození dítěte vnáší do života partnerů řadu nových nároků, dochází k úplné změně denního režimu rodičů, mnoho starostí, obav, ale i konfliktů. Právě kvalita manželského, partnerského vztahu je aspekt, který ovlivňuje vztah rodičů k dítěti. Při výchově dětí záleží na vyzrálosti obou partnerů a vyváženosti rozdělení rolí obou partnerů. V počátečním období matka více než otec pečuje o domácnost a dítě, stává se jeho pečovatelkou a ošetřovatelkou. (Satirová, 2006)

Každé dítě má právo na to, aby mu jeho rodiče zajistili výživu, oblečení, ubytování a přístup ke vzdělání. Jak uvádí Možný (1999), rodičovská autonomie neboli samostatné rozhodování v předávání hodnot z rodičů na dítě rozdělujeme na tradiční a liberální koncepci. Tradiční koncepce dává rodičům právo a povinnost ovlivňovat své děti v otázkách hodnotového systému a představě dobrého života. Někteří rodiče však mohou svými postoji a deformacemi děti poškozovat (Možný, 1999).

U liberální koncepce se naopak předpokládá, že rodiče své dítě nebudou ovlivňovat v otázkách hodnot a představě dobrého života, nechávají, aby si dítě samo vybralo, co je pro něj nejlepší. Zde dochází k předávání a stabilizaci hodnot, důsledné dodržování koncepce může zapříčinit rozvolnění vztahů a oslabení generačního porozumění (Možný, 1999).

1.5 Potřeby členů rodiny

Reprodukční chování v současné společnosti vyvolává otázky, zdali mladí lidé chtějí mít děti. Je odpovědné mít děti? Do jakého světa dítě přivedeme? Některým rodičům tyto otázky přinesou obavy přivést dítě na svět. Jiní o tom nepřemýšlí, pro některé je to samozřejmost. Pro řadu rodičů je dítě doslova vymodlené po mnohaletém úsilí či asistované reprodukci. Často mají rodiče jistá očekávání a představy o tom, jak by se jejich potomek měl rozvíjet, jaké by měl mít vzdělání, s kým by se měl kamarádit nebo s jakým partnerem spojit svůj život (Mertin, 2011).

Tyto přesné představy a přání jsou nerealizovatelné. Mnohdy rodiče prosazují své názory a neberou zřetel na realitu ze strany svého dítěte. Jak uvádí Mertin (2011), narození dítěte vyvolává u dospělého silné emoce. Rodiče bezbrannému stvoření splní to, co potřebuje. Mezi dítětem a rodičem vzniká intenzivní vztah. Dítě představuje pro rodiče důležitou, a dokonce jedinou hodnotu jejich života. Rodiče dopřejí svému dítěti tolik, co žádnému dospělému. Mnohdy se stává, že pojitkem partnerského svazku je pouze jejich dítě. Role rodiče přetrvává po celý život, jen v prvních letech života dítěte je intenzivnější. Když je dítě dospělé žije si už svůj vlastní život. I pro prarodiče přinášejí vnoučata potěšení, mají na ně více času, energie a pochopení. Co nestihli se svými dětmi, vynahrazují si s vnoučaty. Podle Mertina (2011) by rodiče měli přijmout svoje dítě takové, jaké je, bez výhrad, bez předběžných podmínek, nutnosti zásluh a představ. Přijmout jej takové jaké je, vždyť je to stvoření, které je obdarováno genetickou výbavou svých rodičů, často kopie jich samotných. Nepříjatelem české společnosti je nemít rád své dítě. Mnohdy se stává, že dítě je nechtěné, mělo vyřešit partnerské neshody nebo jeho příchod zastavil pracovní kariéru rodičů. Pro naplnění intenzivního vztahu se svým dítětem je důležité trávit s ním neustále hodně času, věnovat se mu, mít společné aktivity a činnosti, aby si společně rodiče a děti vytvářeli společné zážitky, které jsou důležitým článkem k posílení jejich vztahu. (Mertin, 2011)

Rodič předává vlastním příkladem, svým chováním, jednáním, prací to, jaký si jeho potomek vytvoří a vybuduje smysl svého života, smysl pro práci, zábavu i smysl vztahů k lidem. Každé dítě má potřebu někam patřit, a to jak k lidem, tak i k místům (Mertin, 2011).

1.6 Vývojová stádia dítěte

Předškolní věk

Toto vývojové stadium dítěte je označováno za období od narození až po vstup do základní školy. Neustále dochází ke zdokonalování pohybové koordinace, obratnosti a větší hbitosti. Tyto motorické dovednosti jsou důležité pro vývoj soběstačnosti dítěte a ukotvení místa dítěte v hierarchii vrstevníků. Při různých hrách a kresbě dítě rozvíjí rozumové pochopení světa (Langmeier, Krejčíková, 2006).

U dítěte také dochází k rozvoji mluveného projevu, dítě rádo povídá, poslouchá krátké povídky a dokáže zazpívat písničku. Řeč dítěte slouží k regulaci jeho chování. Postupně se posouvá inteligence dítěte a pokrok v myšlení. Rodina je nejvýznamnějším prostředím socializace dítěte, dítě rozvíjí emoční vztahy se svými nejbližšími i vzdálenějšími lidmi. Osvojuje si takové vzorce chování a postoje, které ostatní členové společnosti od něj očekávají (Matějček, 1986).

Dítě v tomto období má stoupající potřebu kontaktu se svými vrstevníky, ale vzájemné vztahy jsou ještě zatím krátkodobé, náhodné a nestálé. Děti začínají navštěvovat zájmové činnosti ve střediscích volného času, v základních uměleckých školách, v tělovýchovných a sportovních organizacích (Matějček, 1986).

Mladší školní věk

Vstup dítěte do školy nastává v šestém roce života. Je to pro dítě velká změna, která představuje zátěž, s níž se každé dítě musí vyrovnat. Dítě zatím nechápe, proč se musí učit, být pozorný, soustředit se, vydržet sedět v lavici po celou dobu vyučovací hodiny a dodržovat školní kázeň. V tomto období se začínají projevovat první známky pohlavního dospívání. Socializační proces je ovlivněn nadále rodiči, dalšími významnými osobami jako jsou učitelé, spolužáci a kamarádi (Matějček, 1986). Ve vrstevnické skupině školní třídy si dítě hledá a prosazuje svoje postavení, učí se porozumět různým názorům, potřebám a přáním. Dítě začíná lépe rozumět svým vlastním pocitům, je schopno je kontrolovat a vyjadřovat. Pro děti mladšího školního věku je učitel i vychovatel silnou autoritou, názory přijímá bez výhrad. I když škola přejímá některé funkce rodiny, stále si rodina zachovává nenahraditelnou funkci, která je důležitá pro zdravý rozvoj dítěte a utváření kladných citových vztahů. (Langmeier, Krejčíková, 2006)

Zásadní činností dětí v tomto vývojovém období je učení, které je spontánní nebo záměrné. Další činností, která významně ovlivňuje rozvoj dítěte, je hra. Hra nabývá jiného charakteru, je promyšlenější, realističtější, plánovitější a složitější. Při hrách děti více spolupracují a utváří herní skupiny. Dětská skupina je v tomto vývojovém období místem, kde se tvoří a rozvíjí kamarádství, přátelství a spolupráce. Důležité pro přijetí role ve společnosti je formování mužské a ženské role jako identita k příslušnému pohlaví. (Matějček, 1986)

Starší školní věk

V tomto období puberty citové složky jedince dozrávají a dostávají se do popředí. Urychluje se růst a dozrávání endokrinního systému. Typickým znakem pro starší školní věk je pohlavní zrání, které začíná kolem 12. roku a končí mezi 15.–16. věkem dítěte. Ale i zde platí, že je individuální, protože je ovlivněno zdravotním stavem, výživou, vrozenými dispozicemi, sociálním prostředím, režimem práce a volným časem každého jedince (Langemier, Krejčíková, 2006).

Dítě dovede získané poznatky zobecnit a zkategorizovat, dokáže plně vyjadřovat své myšlenky, vytváří si teorie a systémy při řešení problémů, dovede soudit, hodnotit a kriticky uvažovat, dělá vše se zaujetím a elánem, rozvíjí se tvořivá inteligence. Tvůrčí fantazie se u dětí staršího školního věku rozvíjí v novém řešení problémů, v technických činnostech v různých konstrukčních a karetních hrách, při hře v šachy či uměleckém tvoření. V období dospívání je specifickou formou fantazie snění (Matějček, 1986).

Dospívající při rozhovorech se svými vrstevníky často používají nově vytvořená, slangová slova, kterým rozumí jen zasvěcení. Používají hrubé výrazy, řeč je hlučná a nápadná. Tímto způsobem vyjadřování na sebe dítě upoutává pozornost. V tomto období vývoje se u dospívajících někdy postupně utváří jejich celoživotní zájem a koníček, kdy tento zájem může hrát roli při rozhodování při volbě povolání (Matějček, 1986).

1.7 Výchové styly

Výchova dětí je nutná, aby dítě získalo vědomosti, dovednosti, schopnosti, návyky nebo mravní hodnoty. Tyto hodnoty a postoje získává od svých členů v rodině, ale

i mimo ni. Vývoj dítěte ovlivňuje zejména způsob soužití všech členů rodiny, jejich způsob chování, jejich způsob komunikace, názory i postoje. Jsou to činnosti, které nevědomě a nezáměrně působí na osobnostní vývoj dítěte. Všechny aktivity rodiny mají vzájemnou interakci, rodiče působí na své děti, a naopak děti působí na rodiče (Lagmeier, Krejčíková, 2006).

Pokud se jedná o rodinu s více dětmi, dochází zde ještě k více vzájemným vlivům. Dítě je ve svém duševním zdraví významně ovlivněno rodinnými vzorci chování. Záměrné i spontánní způsoby chování lze rozdělit do tří typů výchovných stylů:

Autoritativní styl – u tohoto typu výchovy rodiče kladou důraz na poslušnost, autoritě rodiče se dítě musí bezpodmínečně podřídit, musí uposlechnout všech příkazů a zákazů ze strany rodiče.

Liberální styl – zde je kladen důraz na ponechání co největší volnosti dítěte ve všech jeho aktivitách.

Demokratický styl – tento výchovný styl je pokládán za nejvhodnější při výchově dítěte a jeho zdravém vývoji. Rodiče respektují své dítě jako samostatnou bytost, které je ponechána přiměřená volnost, opírá se spíše o vysvětlování než tresty. Rodiče působí při výchově jako starší a zkušenější partneři.

Avšak pouze jeden určitý výchovný styl v rodině není možno přiřadit jednoznačně do jednoho vyhraněného typu. Při výchově rodiče podle vzniklé situace postupují někdy autoritativně, jindy zase liberálně nebo demokraticky. Některé další výchovné styly ovlivňují vývoj dítěte spíše negativně. Do této skupiny řadíme:

Rozmazlující výchova – dítěti je splněno ze strany rodiče každé jeho přání.

Zavrhující výchova – rodiče nepřímou či otevřeně dávají dítěti najevo své city odmítání a nesouhlasu.

Nadměrně ochraňující výchova (hyperprotektivní) – rodič ve snaze chránit dítě před každým rizikem, brání dítěti v postupném získávání dovedností, jak zvládnout vzniklou rizikovou situaci.

Perfekcionistická výchova – rodiče svou výchovou požadují po dítěti perfektní výkony ve škole, ve sportu, v hudbě a doma, ačkoli dítě nemůže vzhledem ke svému věku a individuálním vlastnostem tyto požadavky splnit.

Nedůsledná výchova – může vyplynout z odlišného výchovného přístupu rodičů, někdy kolísá mezi krajní přísností a krajní povolností.

Zanedbávající, týrající, deprivující výchova – zde dochází k ohrožení zdravého vývoje dítěte. (Lagmeier, Krejčíková, 2006)

Jak uvádí Kuchařová (2019), samotná výchova je ovlivněna postavením dítěte ve společnosti. Odvíjí se od toho, co od dětí očekáváme, jaké jsou pro ně vytvářeny podmínky a k jakým cílům je vedeme. Výchova byla vedena k poslušnosti a jednotlivé postoje a hodnoty byly přejímány z předchozích generací. Rodiče a prarodiče předávali společenskou stabilitu a tradice, tzv. „kulturní dědictví“. Proměny společnosti, její demokratizace zasáhly do funkce, podmínek a cílů rodiny. Generace prarodičů a rodičů vyrůstaly v odlišných podmínkách, pokud jde o způsob života, hodnoty, postoje, názory či pracovní a společenské požadavky. Výchova dětí je v současné době ovlivněna mnohými aspekty, doporučení v knihách, časopisech a na internetu. Vývoj dětí je daleko rychlejší, než tomu bylo dříve. (Kuchařová, 2019)

Ve společnosti a světě, dochází k rychlým proměnám, ať jsou to změny vědecké, technické, změny životního prostředí, nároků nebo požadavků. Důležité je vychovat osobnost, která bude ve 21. století tvořivá, schopna najít nová řešení, vyhledat nové informace, bude kritická, snášenlivá, bude schopna v záplavě informací na internetu tyto informace vytřídit, rozlišit, hodnotit a vybírat. Také bude vedena k překonávání etnických rozdílů mezi lidmi, k porozumění lidem, kteří mají odlišné zájmy, schopnosti, vědomosti, odlišné názory a jinou kulturu (Kuchařová, 2019).

1.8 Rodina a její ovlivňování volného času

Rodiče a rodinné prostředí mají zásadní roli při způsobu využívání volného času, vytváří pozitivní nebo negativní vzory pro své děti. Rodiny, ve kterých je ohrožen zdravý vývoj dětí, které neplní svoji funkci, většinou nemají zájem, jak jejich dítě tráví svůj volný čas. Pokud tuto funkci nezastoupí školy či výchovná zařízení, může

docházet k tomu, že se dítě dostane do nežádoucího vlivu vrstevnické skupiny. Zejména se to týká kriminality, užívání alkoholu, drog, agresivity, vandalismu, nežádoucí sexuality, nikotinu, nadměrného užívání sociálních komunikačních sítí. V době dospívání hraje pro dítě vrstevnická skupina velmi významnou roli. Chybějící city, láska, kladné sociální vazby, ale i opakované neúspěchy ve škole nebo dlouhotrvající pocit nudy jsou vlivy, které formují osobnost jedince. Jakým způsobem jedinec využívá svůj volný čas, můžeme považovat za projev životního stylu. Životní styl ukazuje na chování, hodnotovou orientaci člověka a způsob využívání a ovlivňování materiálních a sociálních životních podmínek. (Pávková, 1999)

Děti přebírají a napodobují životní styl svých rodičů, od svých rodičů se učí žít. Formování volného času ovlivňuje:

- typ rodiny, způsob rodinného soužití, velikost rodiny, zdali se jedná o rodinu uzavřenou či otevřenou,
- věk rodičů, věk dětí, počet dětí, jejich pohlaví, styl rodinné výchovy,
- zájmy rodičů, význam finančních prostředků, které jsou ochotni věnovat koníčkům pro sebe a své děti. (Pávková, 1999)

Většina rodin se od sebe liší životním stylem a využíváním volného času.

2 VOLNÝ ČAS

Dnešní společnost se rychle mění a tyto změny se promítají i v oblasti trávení volného času. Tuto část svého života může jedinec sám aktivně ovlivňovat do hloubky, míry změn v oblasti životního stylu. Nové možnosti trávení volného času přinášejí nové zážitky a prožitky jedince. Jsou spojeny s návštěvou velkých nákupních center, která poskytují možnosti uvolnění a realizaci obvyklých aktivit, ale v jiných kulisách. Moderní technologie a sociální sítě ovládly náš život. Návštěvy příbuzných, během kterých došlo k srdečnému objetí a kontaktu tváří v tvář, nahradila studená obrazovka monitoru. (Kaplánek, 2017)

2.1 Volný čas a jeho význam

Volný čas chápeme jako čas, který nevyplňujeme prací pro obživu, ale můžeme si sami zvolit, jakým způsobem ho vyplníme, jak ho budeme trávit. Volný čas je zobrazen jako činnost nebo jako postoj člověka, či jako určité množství času (Jenkin, Pigram, 2004).

Staročestina „čas“ vysvětluje jako trvání, posloupnost dějů, běh událostí nebo také konkrétní okamžik v čase, kdy se něco děje, ale také dobu života, delší časový úsek, časový úsek roku, ročního období, vhodnou dobu, vhodný okamžik, volno, prostor k něčemu mít čas nebo také metrickou dobu (Kaplánek, 2017). Již staří filozofové slovo „kairos“ označovali za vhodný čas neboli pravý čas konati v něm to, co má se v něm konat. Snažili se odpovědět na otázky, co je podstatou jevu zvaného čas. Jak tento jev ovlivňuje samotného člověka, jak jej člověk vnímá a zdali člověk dokáže vyjádřit samotný čas. Konkrétní čas je pro běžný život velmi praktický, poněvadž se jedinec s druhými lidmi dokáže „na čase“, tedy společném rozvrhu „v kolik hodin“, dohodnout. Můžeme vyjádřit postoj a vztah k času „jak ten čas letí“, taktéž můžeme říci „čas ubíhá rychle“. Tato slovní spojení vyjadřují vlastní vnímání přítomnosti. Pokud bychom si položili otázku o podstatě času, odpovědí bude, že vyplývá ze všeho předcházejícího. (Kaplánek, 2017)

2.2 Čas a jeho vnímání

Jak uvádí Sokol (2019), fenomén čas chápeme jako běžný pojem, který slyšíme každý den, víme, co znamená, ale nedokážeme ho přesně definovat, není to ani žádná věc, předmět a není ani hmatatelný. Již naši předkové vnímali čas v kontextu střídání „času a nečasu“ v přírodě. I dnes řekneme „blýská se na časy“ nebo „čekáme, až se vyčásí“. Pro každého člověka má čas jinou míru, jiný význam. Může být krátký, dlouhý, můžeme ho mít či nemít, pro někoho může být drahý, můžeme ho ztrácet, mařit, zabíjet nebo si ho užívat. Prarodiče nebo rodiče často srovnávají přítomnost s tím, co již zažili. Staré středověké přísloví praví: „*Časy se mění a my se měníme v nich*“ (Sokol, 2019, s. 25).

Také ve vědě se odvozuje představa o času do nekonečného měřítka či souřadnice. Můžeme rozeznat časové soustavy, čas sluneční, světový, hvězdný, občanský, střední, světový nebo letní. Dále sem můžeme zařadit různé kalendáře, různé počátky a epochy. Každý jazyk má své pojmy a výrazy k vyjádření času. Staří filozofové a myslitelé jako byl Platón nebo jeho žák Aristoteles se zabývali otázkou času. Platón vysvětloval čas ve dvou dimenzích, a to s pohybem duše a pohybem kosmu. Aristoteles ve svém díle Fyzika vykládá čas v souvislosti se zkoumáním přírody a viditelného světa. Zamýšlel se nad otázkou, zdali čas existuje a jakou má povahu tedy podstatu. Předpokládal, že čas je pohyb tedy jakási změna, avšak změna je v určité věci, tedy někde, ale čas je všude (Sokol, 2019).

Čas jako pohyb můžeme vnímat v neustálém následování nebo posloupnosti, čas je míra pohybu. Podle Sokola (2019) o času lidé přemýšlejí několik tisíc let, protože s ním a v něm žijí, co jsou na světě. Střídáním dne a noci, světla a tmy se řídí nejen člověk, ale i živočichové a rostliny. Již v židovsko-křesťanské tradici člověk vnímal čas ve dvou dimenzích, a to cyklické a lineární. Cyklické vnímání času představuje opakující se skutečnosti (den a noc, roční období). Naopak lineární vnímání času vychází z neopakovatelnosti historických událostí. Odráží na jedné straně omezenost člověka, ale na druhé straně originalitu a nahodilost bytí. (Kaplánek, 2017)

2.3 Volný čas a jeho historický vývoj

Vývoj trávení volných chvil mimo pracoviště probíhal jako dlouhodobý proces. Středověk byl typický dominantním postavením církve, kdy čas, který nebyl naplňován prací, byl naplňován zbožným životem a modlitbami. V období renesance byl kladen důraz na píli, pracovitost a skromnost, které se staly hlavními ctnostmi člověka, nicnedělání nebylo žádoucí (Knotová, 2011).

Sociální utopisté této renesanční doby přináší nové názory na trávení volného času jako uspokojování potřeby studovat, učit se nebo poznávat nové. Po třicetileté válce si začali bohatí měšťané budovat „víkendové domy“ mimo městské hradby. Ve velkých městech začaly vznikat první kluby (Velká Británie), spolky a kavárny. Druhá polovina 19. století přinesla hromadné oddělování bydliště a pracoviště. Dělnictvo usilovalo o zkrácení pracovní doby dospělých, mládeže i dětí tak, aby mohli regenerovat svoji pracovní sílu. Postupným zkrácením pracovní doby se vytvořil časový prostor pro činnosti vzdělávacích, kulturních, divadelních, hudebních a tělovýchovných spolků, pořádání slavností, výletů, vznikly čtenářské kluby a dělnické domy. (Pávková, 1999)

Po skončení druhé světové války a odstranění jejích následků došlo v řadě zemí ke zvýšení životní úrovně a množství volného času. V Československu, které patřilo k zemím východního bloku, se stávalo, že tehdejší režim centrálně zasahoval do volby aktivit trávení volného času. Konala se večerní divadelní a filmová představení nebo se pořádaly koncerty. Započala výstavba kulturních domů a sportovišť (Franc, Knapík, 2013).

Komunistický režim zakládal centrálně řízené organizace, které ovlivňovaly trávení volného času. ČSM, Pionýrská organizace ČSM, Československý svaz žen, Svaz pro spolupráci s armádou, Československá společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, Československý svaz tělesné výchovy. Po roce 1948 došlo k plánovanému rozšiřování kulturních zařízení (kinofikace, radoifikace) nebo naopak decentralizace (divadelní síť). Mezi individuální trávení volného času této doby byl považován poslech rozhlasu, kde byly vysílány estrády a taneční hudba. Mladí posluchači upřednostňovali zahraniční stanice, např. Radio Luxembourg (Franc, Knapík, 2013).

Od poloviny 50. let 20. století začala trávení volného času ovlivňovat televize, jež se stala později fenoménem masové zábavy a komunikace. Jelikož dostupnost televizního přijímače byla obtížná, propagovalo se kolektivní sledování televizních programů v klubových zařízeních. Pod záštitou závodních klubů ROH (Revoluční odborové hnutí) působily šachové kluby, kluby ochotnického divadla, kluby fotoamatérů, křížovkářů, rybářské kroužky a řada dalších. Zvláštní skupinu představovaly aktivity spojené s brannou výchovou. Svaz pro spolupráci s armádou (Svazarm) sdružoval motoristy, motocyklisty, sportovní letce a radioamatéry. Rodiny v socialistické společnosti trávily volný čas chatařením, chalupařením a cestováním. Trávení dovolené s manželkou a dětmi narušovalo kolektivní pojetí rekreace, rodiny se často uzavíraly nebo trávily dovolenou s několika spřátelenými páry. (Franc, Knapík, 2013)

Děti často trávily prázdniny v pionýrských táborech, které často organizovalo pracoviště jednoho z rodičů. Značná část pracujících vnímala dovolenou především jako příležitost trávit volný čas s rodinou. V 70. letech 20. století dochází k zavedení pětidenního pracovního týdne a zde se otevřel prostor pro krátkodobé pobyty. Jak uvádí Pávková (1999), 90. léta 20. století a politické změny v řadě zemí způsobily zásadní změny v oblasti využití volného času dětí a mládeže. Zařízení pro děti a mládež musela začít reagovat na konkurenční a soutěžní prostředí, které se začalo projevovat i v oblasti volného času. Zařízení se začala otevírat zdravotně postiženým a sociálně handicapovaným, začala uplatňovat nové formy práce, samofinancování, musela reagovat na aktuální potřeby mladé generace a celé společnosti (Pávková, 1999).

V roce 1989 byla schválena Úmluva o právech dítěte, která navazuje na mezinárodní smlouvu o ochraně dětí z roku 1924 a 1959. Úmluva o právech dítěte obsahuje ochranná, podpůrná a participační ustanovení týkající se dětí. Článek 31 uvádí:

„1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti“.

„2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly

poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času“. (2021)

2.4 Volný čas v kontextu společnosti 21. století

Volný čas pro současného člověka má významnou společenskou hodnotu, jelikož v dnešním uspěchaném světě chce každý stihnout co nejvíce aktivit, činností či zážitků, je patrné, že volný čas nabývá podobu cenné a nedostatkové veličiny. Volný čas je chápán jako známka dobrého životního stylu se zážitkovým prožíváním. Je to oblast individuální volby volnočasových aktivit (Chorvát, Šafr, 2019).

V budoucnosti můžeme počítat s větším objemem volného času, jako důsledkem pokroku ve vědě a technologiích. Volný čas se stává ukazatelem „dobrého života“. Rozvíjející se technologie mají vliv na strukturu volného času. Tyto technologie ulehčily práci jak v domácnosti, tak i v zaměstnání a vytvořily možnosti pro rozšíření volného času. Ačkoliv nové technologie ulehčují práci a zvyšují objem volného času, na druhé straně pasivně ovlivňují volnočasové aktivity jedince, v počtu přístupu k internetu, e-mailu, hraní videoher, mobilních telefonů, smartfonů, notebooků a komunikaci na sociálních sítích. Tyto aktivity přispívají ke snižování přímého kontaktů s lidmi. Služební telefony, notebooky a smartfony umožňují zaměstnancům pracovat v dopravních prostředcích, čekárnách, parkovištích nebo letištích. Digitální média v současné době mění přístup k informacím. (Chorvát, Šafr, 2019)

Tato digitální média zpřístupnila lidem vstupovat do datových archivů a do velkého množství webových stránek. Prostřednictvím sociálních sítí dochází k vytváření slabých vazeb mezi jedinci, dochází k vyplňování volného času, ale také ke komunikaci a připoutání k malé skupině přátel a blízkých rodinných příslušníků. Digitální sociální sítě Facebook, MySpace, LinkedIn a Twitter umožňují svým uživatelům sdělovat a vyjadřovat své pocity, myšlenky, názory a postoje nebo řešení našich problémů. Můžeme říct, že nové informační technologie mění současnému člověku organizaci volného času. Trávení volného času dětí a mládeže ovlivňuje zejména to, jaké aktivity, rolové modely a stimuly jim byly v rodině nabídnuty. Typické pro děti a mládež je menší míra povinností, zodpovědnosti a větší míra finanční závislosti na rodině. Jak uvádí Chorvát, Šafr (2019), v současné době se prodlužuje délka přechodu do dospělosti, kdy je tento proces nestabilní a velmi

nejistý. Nastupuje nový fenomén v oblasti trávení volného času a tím jsou sociální sítě. On-line komunikace umožňuje sdílení zážitků, dat, Instagram a Pinterest umožňuje sdílet fotografie, prostřednictvím nejznámější sítě YouTube dochází k ukládání video záznamů na internet, dále nabízí velmi bohatou nabídku filmů, videoklipů písniček, filmových dokumentů a návodů na použití. (Chorvát, Šafr, 2019)

Mezi další on-line volnočasové aktivity můžeme zařadit hraní počítačových her, kterých se může účastnit více hráčů. Novou formu trávení volného času zprostředkovala nákupní centra. Nejedná se pouze o nákupy a zábavu, ale i služby (kadeřnictví, nehtová studia, masáže, opravy obuvi, rychločistírny, fotolab a další). Nákupní a zábavní centra se stala novými „*chrámy konzumu*“ (Chorvát, Šafr, 2019, s. 144).

Nachází se zde prostory pro zábavu a získávání zážitků (kina, herny, kavárny, restaurace, fitness centra atd.) Pořádají se zde různé programy pro děti, módní přehlídky, divadelní představení, výstavy a podobně. Nákupní a zábavní centra se stala novými destinacemi pro víkendové trávení volného času nejen jednotlivců, ale i celých rodin. Mezi pasivní trávení volného času můžeme zařadit sledování internetu, kde se vytrácí rozdělení témat pro děti a dospělé. Děti sledují stejná témata jako jejich rodiče a vytrácí se veškerá tabu pro děti dříve nepřístupné oblasti. Děti mají téměř neomezený přístup k článkům o sexualitě, zbraních nebo nemocích. Taktéž dominantní postavení televize můžeme zařadit mezi pasivní naplňování volného času. Děti a mladiství mají televizi často jako kulisu při jiné aktivitě na sociální síti (při sledování internetu nebo YouTube). Informační technologie způsobily, že se prolíná svět dětí a dospělých a naopak. Tento znak společnosti být v každém věku mladý bývá označován „juvenilizace“ (Chorvát, Šafr, 2019, s. 178).

To znamená, že si dospělí osvojují aktivity, které jsou určeny dětem (počítačové hry), dnešní mládež již vyrůstala v „internetovém světě“ a přenáší si své návyky do dospělosti. Dalším fenoménem mezi mladými lidmi jsou youtuberi. Jsou to mladí tvůrci videí na různá politická a sociální témata. I dívky mají své oblíbené youtuberky, které přinášejí na sociálních sítích návody a recenze z oblasti módy, stylistiky, kosmetiky, popkultury, knižní produkce nebo komentáře fanoušků sledovaných filmů či počítačových her. Nástupem moderních informačních

technologíi došlo ke snížení výtisků novin a časopisů. Oblíbenou kulturní volnočasovou aktivitou je stále čtení knih. Jak uvádí Chorvát, Šafr (2019), v Česku je velká čtenářská základna, skoro každý doma vlastní svoji soukromou knihovnu. Neustálá obliba čtení knih je dána i ekonomickou situací – ochota lidí nakupovat knihy. Mezi další kulturní volnočasové aktivity řadíme sledování filmů doma na videu, DVD nebo PC. Následují návštěvy galerií, koncertů vážné hudby, divadel, baletu, diskoték, rockové a popové koncerty, kina, koncerty menšinových kulturních žánrů jako je jazz, folk, blues a World music. Propagace zdravého životního stylu přispěla k pravidelné sportovní činnosti v oblasti trávení volného času. Sportování je ovlivněno vzděláním jedinců, jeho finančními zdroji a demografickými faktory, mladí lidé jsou sportovně aktivnější než staří. Dalším hlediskem je místo bydliště. Ve městech, kde je zastoupena větší míra sportovišť, aktivně sportuje více lidí než na venkově. Mezi oblíbené sporty patří cyklistika, turistika, plavání, fitness, fotbal, plavání, tenis a volejbal. (Chorvát, Šafr, 2019)

2.5 Funkce volného času

Rodina je prvotní primární skupina, kde dochází k využití volného času, k výchově a vzájemnému působení jejích členů (Hofbauer, 2004). Na využití volného času a aktivit v rámci rodiny působí její velikost, úplnost rodiny, úroveň bydlení, finanční a hmotné zabezpečení a také věk a vzdělání rodičů. Využití volného času, jeho objem a struktura jsou také ovlivněny složením rodiny a postoji uvnitř samotné rodiny (Hofbauer, 2004, s. 59).

U některých rodin se projevují negativní jevy a potýkají se s problémy, jak zprostředkovat dětem prožívání zážitků a plnou realizaci volného času. Rodiče působí na své děti jako inspirátoři, podporovatelé a realizátoři volnočasových aktivit tak, aby děti získané a zažité postoje uplatňovaly v dospělosti, kdy si samy založí svoji vlastní rodinu (Hofbauer, 2004, s. 61).

Podle Knotové (2011, s. 33) volný čas splňuje několik funkcí, které se vztahují buď k jedinci, nebo společnosti.

Tyto funkce se vzájemně prolínají:

- volný čas slouží k odpočinku, regeneraci pracovní síly, odstranění jak fyzického, tak psychického napětí,
- volný čas nabízí zážitky, činnosti, které přináší únik od monotónní práce nebo také únik do fiktivních činností v digitálním světě,
- volnočasové aktivity rozvíjí osobnost jedince v kreativních, kulturních a společenských sdruženích.

Mezi další funkce volného času patří následující:

- terapeutická – chápeme v kontextu pomáhajících profesí (sociální práce, sociální pedagogika),
- poradenská – pomoc v profesním růstu a pomoc při hledání pracovního místa v nezaměstnanosti,
- podporující zdraví-tato funkce se zaměřuje na propagaci zdravého životního stylu, ochranu před závislostmi nebo obezitou.

Rozdělení funkcí volného času je teoretické, poněvadž se jednotlivé aspekty funkcí vzájemně prolínají, nahrazují či doplňují. Jedince ve volném čase ovlivňuje řada činitelů (hodnoty, potřeby, postoje, sociální systém, mobilita, složení obyvatelstva, časové rozpětí a také finanční dostupnost). (Knotová, 2011)

3 PEDAGOGIZACE VOLNÉHO ČASU

Za zakladatele pedagogiky volného času v evropském rámci je považován Fritz Klatt, který ve svém díle *Freizeigestaltung* z roku 1929 jako první použil pojmy pedagogika volného času, pedagog volného času a kultura volného času (Knotová, 2011).

Do 60. let minulého století se volným časem zabývala antropologie a sociologie. Základy pedagogiky volného času v české pedagogice položil v 90. letech minulého století Milan Vážanský, jehož zásluhou došlo k přeložení a interpretaci německých pedagogů volného času (Knotová, 2011).

3.1 Pedagogika volného času

Prvním československým pedagogem, který vymezil pojem „pedagogika volného času“, byl Břetislav Hofbauer. V odborné literatuře se můžeme setkat také s pojmem výchova mimo vyučování. Cílem výchovy ve volném čase je naučit děti odpočívat, regenerovat, rozvíjet své zájmy, koníčky, naučit je plánovat svůj volný čas, rozvíjet specifické potřeby a vést zdravý životní styl (Kaplánek, 2017, s. 87).

Smyslem výchovy mimo vyučování je naučit děti a mládež odpočívat, vést k současným formám zábavy, mít kladný vztah k ostatním lidem, vychovávat ke kamarádství, přátelství, příbuzenství a rodičovství. Volný čas by měl být časový úsek v životě člověka, kdy se může sám svobodně rozhodnout, zvolit, vybrat činnost, která bude smysluplně rozvíjet celou jeho osobnost. Výsledkem výchovného působení má být jedinec, který zvládne žít v reálném světě. Výchova ve volném čase je realizována prostřednictvím různorodých činností, které mají odpočinkový, rekreační, zábavný, společenský a vzdělávací charakter. Výchova ve volném čase je ovlivněna principy dobrovolnosti, samostatnosti, cílevědomosti, tvořivosti a respektování věkových a individuálních potřeb (Knotová, 2011, s. 52).

Pedagogika volného času je mladá pedagogická disciplína, jejímž předmětem je zkoumat a odpovědět na otázky zaměřené na využívání volného času, rozvoj osobnosti člověka, odpočinek a regeneraci psychických a fyzických sil jedince (Zelinová, 2012).

Volný čas dětí a mládeže zahrnuje čas, který se nevyplňuje jen školními a pracovními povinnostmi a každodenními činnostmi, které zahrnují osobní hygienu, jídlo a spánek. Děti si činnosti ve volném čase volí dobrovolně, rády tak, aby jim přinášely pocit naplnění, radosti a uspokojení. Důležité je, aby si dítě mohlo vybrat činnost podle svých individuálních potřeb. Již staří Řekové vnímali volný čas jako „*míru lidského štěstí*“ (Zelinová, 2012, s. 13).

Děti a mládež, kteří nevyplňují svůj volný čas smysluplně, zahálejí nebo se nudí, mohou být ovlivněny negativními vlivy. Daleko snáze podlehnou vlivu vrstevnické skupiny, záškoláctví, gamblerství, vandalismu, užívání drog a ostatním formám nepřijatelného chování. Na děti a mládež ve volném čase mají vliv také dobrovolnické, mimovládní organizace, komerční organizace, restaurace, diskotéky, bary, herny a zábavná střediska. Mohou působit pozitivně, nabídkou zájmových činností, které v oblasti volného času chybějí, ale na druhé straně mohou působit i negativně tím, že podporují nežádoucí chování (Zelinová, 2012, s. 15).

3.2 Výchova ve volném čase

Každý člověk se rodí do jiného rodinného prostředí s jinou genetickou výbavou, je to jedinečná individuální bytost. Na osobnost dítěte působí vliv rodiny, školy, vrstevnické skupiny nebo informační komunikační prostředky. Vlivem těchto faktorů se dítě učí, přijímá normy, názory, postoje a kulturu společnosti, ve které žije, stává se členem společnosti (Zelinová, 2012).

Hlavním cílem výchovy mimo vyučování je respektování individuálních potřeb každého dítěte. Nabídnout takové aktivity, aby se rozvíjela a zdokonalovala osobnost dítěte (Zelinová, 2012, s. 27).

Výchova mimo vyučování ovlivňuje tyto oblasti:

- kognitivní oblast (dovednosti, vědomosti, poznávací schopnosti, kritické myšlení, vědomosti, které by mělo dítě prokazovat v daném věku),
- afektivní oblast (názory, postoje, city, komunikační schopnosti, normy chování, sociální vybavenost),
- psychomotorická oblast (kreativita, pracovní a manuální návyky, hygienické a kulturní návyky). (Zelinová, 2012)

Funkce výchovy mimo vyučování:

- Výchovně-vzdělávací funkce: aktivity a činnosti ve volném čase rozvíjí u dětí myšlení, poznání, informovanost, učí je chápat příčiny a důsledky jevů, souvislosti světa, motivují k poznávání nových věcí, mají vliv na orientaci a názor na život.
- Sociální funkce: zařízení pro mimoškolní výchovu pracují s dětmi a mladými lidmi, kteří tvoří skupinové uspořádání, a tím se vytváří a formují mezilidské vztahy, upevňují se pravidla společenského chování. Pro děti z méně podnětného prostředí výchova mimo vyučování pomáhá nahradit nedostatky v oblasti materiálních, psychologických a sociálních podmínek.
- Zdravotní funkce: za velmi důležitý se považuje pohyb na čerstvém vzduchu, který kompenzuje dlouhé sezení ve školní lavici, pravidelné stravování zase přispívá k racionální výživě a správné životosprávě, dodržování bezpečnostních zásad a utužování mezilidských vztahů.
- Preventivní funkce: zařazení organizované činnosti v mimoškolních zařízeních vede k předcházení negativního chování a nudy, užívání drog, cigaret, alkoholu, vzniku asociálních skupin a destruktivního chování. Prevenci rozdělujeme na primární prevenci, která je určena pro celou populaci, ve školním prostředí pro všechny žáky (dopravní bezpečnost, preventivní programy proti drogám, šikaně a podobně). Sekundární prevence je věnována rizikovým skupinám, u kterých je nebezpečí, že budou nežádoucí chování uplatňovat nebo se stanou oběťmi takového chování. Terciální prevence je věnována poradenství, léčení a výchovné činnosti s žáky, kteří mají problémy, jde o předcházení recidivy. Prevence se zejména týká drogové závislosti, kouření, užívání alkoholu, kriminality, delikvence, šikanování, vandalismu, rasismu, závislosti na televizi, počítači, patologickém hráčství (gambling). Aby prevence byla úspěšná, musí se uplatňovat systémový přístup, ke všem třem oblastem prevence. (Zelinová, 2012)

3.3 Zařízení pro výchovu ve volném čase

Subjekty, které se zabývají výchovou mimo vyučování, můžeme rozdělit do soukromé, státní a nestátní sféry (Knotová, 2011):

Státní instituce – instituce z resortu školství (školní družiny, školní kluby, základní umělecké školy, střediska volného času, domovy mládeže, jazykové školy), instituce z resortu kultury (muzea, galerie, knihovny, kina, divadla, hvězdárny) a také instituce z resortu zdravotnictví (lázně, sanatoria, léčebny), instituce z resortu sociálních věcí (komunitní centra, nízkoprahová zařízení).

Neziskové organizace – občanská sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy.

Církev a náboženské společnosti zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, který umožňuje nabídku volnočasových činností pro všechny věkové a sociální skupiny.

Komerční instituce – do této kategorie spadají fitcentra, vodní světy, sportovní kluby, zábavná centra, herny, kluby, ale také do této kategorie můžeme zahrnout rekreaci a turistický ruch.

Tyto subjekty nabízejí výchovně vzdělávací aktivity ve volném čase. Instituce, které vytvářejí podmínky pro školní a mimoškolní výchovu ve volném čase, spadají pod Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Jejich činnost upravuje školský zákon č. 561/2004 Sb., vyhláška č. 74/2005 Sb. o zájmové vzdělávání, vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Knotová, 2011).

Školní družina je určena především pro žáky prvního stupně základní školy. Do školní družiny jsou žáci přihlášení k pravidelné každodenní docházce. V provozu je ve dnech školního vyučování a o prázdninách. Školní družina rozděluje svoji činnost na pravidelnou, kdy dochází k pravidelné pedagogické práci se žáky. Činnost příležitostná, ta zahrnuje akce pro rodiče nebo širokou veřejnost (besídky, karnevaly, vystoupení nebo sportovní dny). Spontánní aktivity zahrnují neorganizovanou činnost v ranní nebo koncové družině, ale také při pobytu venku na hřišti či v parku. Odpočinkové činnosti mají za úkol odstranit únavu. Zařazují se ráno, kdy děti brzy vstávají, nebo po obědě. Vhodné jsou klidové hry, poslech hudby, poslech pohádek,

příběhů a vyprávění, ale také aktivní odpočinek, který slouží k regeneraci sil. (Knotová, 2011)

Přípravu žáků na vyučování školní družina stále umožňuje, souvisí s plněním školních povinností, vypracováním písemných domácích úkolů, ověřováním a upevňováním školních poznatků v praxi. Vypracování domácích úkolů ve školní družině je žádoucí především u žáků z méně podnětného rodinného prostředí nebo u žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí. Provoz školní družiny upravuje vnitřní řád, který stanovuje podmínky docházky, podmínky spolupráce s rodiči a povinnosti družiny směrem k zákonným zástupcům (Knotová, 2011, s. 58).

Školní kluby jsou zřizovány pro děti druhého stupně základní školy, věk žáků umožňuje poskytnout větší prostor pro jejich samostatnost a volnost. Provoz školního klubu je upraven vnitřním řádem (Hofbauer, 2004).

Základní umělecké školy nabízejí vzdělávání v oboru hudebním, tanečním, výtvarném a literárně-dramatickém. Svoji činnost mohou nabízet dětem, mládeži a také dospělým. K činnosti v základní umělecké škole dochází v odpoledních hodinách a za tuto činnost jsou stanoveny finanční poplatky. Základní umělecká škola pořádá soutěže, kulturní vystoupení pro rodiče a širokou veřejnost, víkendová soustředění a také organizuje prázdninové (táborové) činnosti (Hofbauer, 2004).

Jazykové školy uskutečňují pouze jazykové vzdělávání. Do této skupiny patří pouze školy, které mají právo státní jazykové zkoušky (Hofbauer, 2004).

Střediska pro volný čas dětí a mládeže nabízejí kroužky, a aktivity z oblasti tělovýchovné, výtvarné, hudební, přírodovědné, pro děti a mládež ve věku 6-15 let, a také pro dospělé (Müllerová, 2020). Zásadní pro střediska volného času je organizovaná pravidelná činnost zájmových útvarů (kroužky, kluby), dále organizují spontánní činnosti, prázdninové (táborové) činnosti a také se podílejí na přípravě a organizování vzdělávacích programů pro školy (nespecifická primární prevence, rodinná výchova, přírodovědné a kulturní projekty). Dále organizují výlety, příměstské tábory, soutěže, turnaje, přehlídky a přednášky. Za kroužky se stanovuje úplata. Náplň a činnost středisek volného času upravuje vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání (Knotová, 2011).

4 PANDEMIE

Od nepaměti muselo lidstvo odolávat různým druhům pandemií. V dřívější době si lidé ještě neuvědomovali, co je příčinou jejich úmrtí. Náboženství hrálo v životě jedince nezastupitelnou roli a všechny události a nemoci byly vysvětlovány buď jako štědrost Boha, nebo v opačném případě jako trest za hříchy. V dávné minulosti neměli lidé obavu z infekčních onemocnění, zajímalo je, aby se udrželi na živu a našli dostatek potravy. Lidé žili v malých skupinách, populace nebyla soustředěna pohromadě natolik, aby z toho vzešla větší epidemie (Osterholm, Olshaker, 2020).

S dalším vývojem a počátky zemědělství začaly vznikat vesnice, následně města či velkoměsta a populace začala narůstat. Se zemědělstvím došlo k domestikaci zvířat, a právě řada infekčních onemocnění pochází od nich. Jak civilizace rostly, tak rostly a vyvíjely se i infekční nemoci. Ve 14. století dýmějový a plicní mor vyhubil až čtvrtinu evropského obyvatelstva. Některé civilizace původních obyvatel Ameriky s příchodem Evropanů, kteří přivezli do Nového světa také virus neštovic nebo spalniček, byly během krátké doby vyhubeny. Počátek 20. století a s ním rozšíření parní a vlaků měly za následek šíření infekcí ještě snadněji. (Osterholm, Olshaker, 2020)

4.1 Nemoci v dějinách lidstva

Epidemii můžeme definovat jako dramatický nárůst infekčního onemocnění. O pandemii mluvíme tehdy, pokud nový patogen infekčního onemocnění se nekontrolovaně šíří z jednoho státu na druhý či z kontinentu na kontinent (Heller, 2020, s. 32).

O nový patogen viru či bakterie se jedná tehdy, pokud se ještě nesetkal s organismem a imunitní systém si nemohl vytvořit žádné protilátky. Virus je nejjednodušší organismus, který má své DNA, není schopen se dělit a nedokáže přežít bez hostitelské buňky. Ve světě je známo asi kolem 3000 druhů virů. Bakterie je jednobuněčný organismus a pro svůj růst potřebuje nezbytně vodu. I v lidském organismu přežívají bakterie, bez kterých by nemohl fungovat. Řada bakterií plní ekologickou funkci, kdy se podílejí na rozkladu odumřelých organismů. Taktéž bakterie jako viry způsobují mnohá infekční onemocnění a v dávné minulosti až

po současnost způsobily dramatická úmrtí a tím došlo k výraznému poklesu počtu populace na celé planetě. Mezi taková onemocnění můžeme zařadit mor, tyfus, tuberkulózu, cholera, pravé neštovice, malárii, AIDS, Ebolu, španělskou chřipku a její další odnože (Heller, 2020).

Viry napadnout nejen člověka, ale také živočichy, rostliny nebo dokonce jiné mikroby (bakterie). Pokud živou buňku napadnou, donutí ji, aby po milionech vytvářela kopie virionu (základní částice viru). Viry se v mnoha případech zaměřují pouze na určitého hostitele. Některé infikují jednoznačně jen lidi a jiný druh jen určitá zvířata. Zásadní pro obor veřejného zdraví je, že vědci umí vyhodnotit, které druhy mikrobů rychle mutují nebo mění genetický kód, aby snáze byly odolné proti hostitelově imunitnímu systému, lékům a vakcínám. (Oserholm, Olshaker, 2020)

Některé druhy mají potenciál přenášet se respirační cestou a mezi ty, které mohou vyvolat globální pandemii, patří chřipkové viry. Lidský organismus pomocí svých mechanismů dokáže vetřelce vyhledat, obalit nebo zničit. Tyto mechanismy, pokud se už jednou s takovým vetřelcem setkají, mají potenciál si ho po nějakou dobu či po celý život zapamatovat, aby v případě nového napadení byl lidský imunitní systém nachystán s ním bojovat. Na základě této koncepce se do těla vpraví zeslabený nebo mrtvý virus, aby si imunitní systém vybudoval obranu před útokem „pravého“ viru. Infekční nemoci patří mezi nemoci, které postihují obyvatelstvo kolektivně nebo masově. Některé infekce se přenášejí jídlem a některé přenášejí komáři, klíšťata, mouchy, netopýři či opice. Tyto nemoci mají potenciál způsobit kolaps sociální, politické, hospodářské, emoční nebo existenční struktury obyvatelstva státu nebo celé planety. (Oserholm, Olshaker, 2020)

Vlivem evoluce bakteriální buňky mohou dýchat, pohybovat se, přijímat potravu, vylučovat odpadní látky, bránit se před nepřáteli, ale také mají schopnost se rychle rozmnožovat. Tyto bakteriální buňky i člověk jako nadřazený živočišný druh potřebuje ke svému životu, protože díky nim si lidský organismus udržuje zdraví. Některé z nich, ovšem, způsobí člověku smrt. Podle statistik nejhorší pandemii lidstvo čelilo v roce 1918, kdy zaútočila takzvaná španělská chřipka. Tato nemoc zahubila podle odhadů kolem 40–50 milionů lidí. Je dnešní civilizace lépe připravena na novou pandemii? To není jisté, dnešní svět je jiný než před sto lety. V minulém století Celosvětový program k vymýcení neštovic fungoval, protože tehdejší velmoci

Spojené státy a Sovětský svaz se v této otázce shodly a vydaly rozkazy, které všechny ostatní země uposlechly (Oserholm, Olshaker, 2020). Dnešní svět je jiný, existují země, jejíž vláda se rozpadá, ať jde o Venezuelu, Kolumbii, Brazílii či Portoriko. Další hrozbou zůstává vnitřní a vnější terorismus. Některé islamistické státy odmítají program očkování proti dětské obrně, protože se jsou přesvědčeni, že se jedná o skrytý pokus o sterilizaci obyvatelstva. Počet obyvatel stále strmě narůstá a v těsném sousedství se soustředí stále více lidí a zvířat (Oserholm, Olshaker, 2020).

Světová zdravotnická organizace odhaduje, že kolem roku 2050 dosáhne počet obyvatel naší planety přibližně 10 miliard. Zvířecí populace na celém světě klesají a mnoho druhů vymírá, ale počty zvířat, která slouží k produkci potravin, narůstají. Dalšími hledisky ovlivňující šíření virů jsou změny v globálním cestování a obchodě. Lidé, zvířata a zboží se po celém světě pohybují nebyvalou rychlostí a ve větším počtu než dříve. Téměř každý člověk se během pár hodin může ocitnout na jiném místě na planetě. Taktéž globální změna klimatu vede k rozšíření například tropických nemocí, které jsou přenášeny komáry, jako je horečka zika nebo malárie. Takto vyvolané pandemie mohou vyvolat paniku, zmatek a zastavit regionální, národní či mezinárodní obchod. (Osterholm, Olshaker, 2020).

4.2 Koronavirus

Koronavirus SARS – CoV-2 a jím vyvolané onemocnění Covid – 19 má potenciál poškodit lidský organismus. Jedná se o onemocnění s krátkou historií, k jeho replikaci dochází v jiných orgánech než v dýchacím ústrojí. Napadá cílové orgány jako je dýchací trakt, střeva a centrální nervová soustava (Göpfertová, Pazdiora, Dáňová, 2013). Virus nakazil velkou část obyvatelstva po celém světě. Nový patogen viru se nejdříve začal šířit v Číně s epicentrem ve Wu-chanu a z Asie postupoval do dalších států a kontinentů. Česká republika měla první potvrzené případy onemocnění Covid - 19 v březnu 2020 (Heller, 2020). Původcem tohoto onemocnění je koronavirus, nově identifikovaný patogen člověka. Zdrojem nákazy je infikovaný člověk SARS-CoV-2. Toto onemocnění se přenáší nejčastěji kapénkovou infekcí a také kontaminovanými rukama nebo předměty (Göpfertová, Pazdiora, Dáňová, 2013). typické pro toto onemocnění je rychlý průběh a rychlé epidemické šíření, proto je nutná izolace nemocné osoby a taktéž osob, které s nemocným přišli

do kontaktu. Světová zdravotnická organizace doporučuje karanténu 10 dnů od posledního kontaktu s nemocným (Göpfertová, Pazdiora, Dáňová, 2013).

Poté zasedala Bezpečnostní rada státu, která vydala rozhodnutí o pozastavení letů do částí zasažené Itálie a Koreje. Taktéž vláda doporučovala, aby se obyvatelstvo začalo věnovat preventivním opatřením. Vláda rozhodla, že lidé vracějící se z rizikových ohnisek Itálie musí zůstat 14 dnů v domácí karanténě. Pandemie začala mít vliv na zažitý způsob života obyvatelstva. Dopravní podniky dezinfikují autobusy, obchody zase madla u nákupních vozíků. S účinností 10.3. 2020 od 18 hodin vydala Bezpečnostní rada státu restriktivní opatření, která zakázala divadelní, hudební, filmová a další umělecká představení, sportovní, kulturní, náboženské, spolkové, taneční, tradiční akce, jiná shromáždění, výstavy, slavnosti, poutě, trhy, veletrhy a také veřejné, soukromé akce přesahující ve stejný čas 100 osob. Od 11. března 2020 došlo k zákazu osobní přítomnosti žáků a studentů na základních, středních, vyšších odborných a vysokých školách. Na základě rozhodnutí ministerstva zdravotnictví bylo nezbytné, aby si lidé častěji myli ruce, udržovali vzdálenost na cca 1,5 – 2 metry, vyhýbali se davům nebo větším shromážděním. (Heller, 2020) Následně vláda rozhodla od 16. března 2020 o omezení pohybu osob a zavedla opětovnou ostrahu hranic, dále vláda schválila povinnost zakrývat si na veřejných místech ústa a nos. (Heller, 2020) Tato opatření zasáhla i do plánování volného času dětí, změnila se struktura dne i režimu. Některé organizace nabízely činnosti a aktivity na dálku, aby děti mohly svůj volný čas vyplňovat smysluplně.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V této kapitole se budeme věnovat samotnému empirickému výzkumu a jeho výsledkům. Výzkumné šetření bylo provedeno vzhledem ke stávající situaci formou on-line dotazníků, které byly předloženy žákům druhého stupně základní školy.

5.1 Výzkumné šetření

V praktické části práce jsme si na základě poznatků z odborné literatury, které jsme interpretovali v předchozí části, stanovili cíle našeho výzkumného šetření, na které jsme hledali odpověď. K výzkumu jsme si zvolili metodu dotazníkového šetření vzhledem k tomu, že můžeme získat větší množství dat. Respondenty se staly děti, které navštěvují základní školu v prostějovském okrese a z důvodu šíření epidemie onemocnění Covid – 19 musely na základě vládního nařízení přejít na distanční způsob výuky. Obdobný výzkum, který se zabýval tématem „České děti během korony“, uskutečnila Univerzita Palackého v Olomouci, kdy výzkumníci sbírali data o zdraví a životním stylu dětí. Výzkum probíhal na jaře 2020 pod záštitou mezinárodní výzkumné studie (HBSC). Uzavřely se také organizace zabývající se volnočasovými aktivitami, sportoviště, knihovny i základní umělecké školy. Tato situace je ve společnosti nová a nás zajímalo, jak děti tráví svůj volný čas v období, kdy veškeré instituce a organizace nesměly provozovat svoji činnost. Jak uvádí Chráska (2016, s. 14): *„Smysl může mít i výzkumná otázka, jejíž odpověď nevyjadřuje vztah mezi proměnnými. Otázka, která nevyjadřuje vztah mezi proměnnými, neumožňuje vyslovit hypotézu.“* Na základě teoretických východisek v předešlé části své práce jsme si stanovili tyto cíle:

Hlavní výzkumná otázka

Jaká forma neorganizované činnosti vyplňovala volný čas dětí v době pandemie?

Dílčí výzkumné otázky

Mají děti čas na své volnočasové aktivity a které preferují?

Je internet hlavní výplní volného času dětí v době pandemie a kolik času na internetu tráví?

Účastnily se děti on-line sledování zájmových kroužků a výuky v základní umělecké škole?

Které z možností sportovní činnosti zaplnily volný čas dětí v době pandemie?

Stala se pandemie koronaviru impulsem k učení nových dovedností?

Jak vnímaly děti v době pandemie koronaviru izolaci od svých příbuzných, vrstevníků a s kým nejčastěji trávily svůj volný čas?

5.2 Metody výzkumu

Ke svému výzkumnému šetření jsme si zvolili dotazník, který představuje soustavu „*předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně*“ (Chráska, 2016, s. 158). Z hlediska cílů, kvůli kterým byly otázky do dotazníku zařazeny, zahrnoval jednak položky obsahové, které zjišťují údaje, jež jsou důležité pro splnění výzkumného záměru, jednak položky funkcionální, které optimalizují průběh dotazování, konkrétně se jednalo o položky kontaktní, jenž vytváří vztah mezi respondentem a výzkumníkem (Chráska, 2016, s. 159).

Z hlediska formy požadované odpovědi byly do dotazníku zařazeny položky uzavřené (strukturované), a to jak položky dichotomické (s možností výběru ze dvou odpovědí), tak polytomické (s možností výběru z více odpovědí). V dotazníku byly použity položky polouzavřené, které dávají respondentům možnost odpovědět jinak, než jim bylo ve výčtu možností nabídnuto.

5.3 Soubor respondentů

Při sběru dat jsme si zvolili za respondenty děti staršího školního věku, které jsou platnými členy rodiny a jejichž zájmy jsou mnohem hlubší, trvalejší a diferencovanější. Požádali jsme paní ředitelku jedné základní školy v prostějovském okrese o svolení k vyplnění dotazníku žáky 6. až 9. tříd. Vzhledem k tomu, že v daném období byl vládou České republiky nařízen nouzový stav z důvodu pandemie koronaviru a žáci měli školní lockdown, zvolili jsme formu doručení on-line. Děti odpovídaly anonymně na otázky z dotazníku v rámci distanční výuky. Oslovené paní učitelky z jednotlivých tříd, které dětem dotazník zadávaly

k vyplnění, souhlasily s tím, že mohou být přítomna při jeho zadávání a vyplňování, abych mohla, popřípadě dětem vysvětlit, tomu, čemu nerozumí nebo je nejasné. Děti byly vzorné a bylo vidět, že přemýšlí, než odpoví na jednotlivé otázky. Dokonce jeden žák projevil zájem o výsledky dotazníkového šetření.

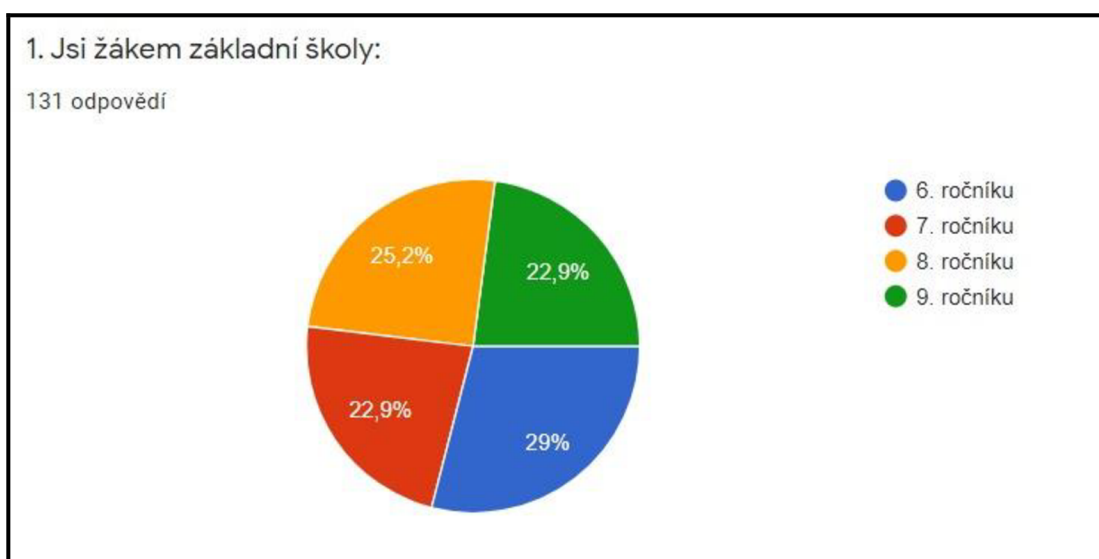
5.4 Způsob zjišťování odpovědí na výzkumné otázky

Odpovědi na výzkumné otázky byly zjišťovány na základě kladených otázek formulovaných v rámci dotazníkového šetření. Úvodní otázky č. 1, 2, 3 se týkaly sociodemografické charakteristiky účastníků dotazníkového šetření, tedy věku, pohlaví a zařazení respondentů do příslušné třídy základní školy. Plnohodnotné trávení volného času má vliv na utváření přiměřeného sebevědomí jedince, rozvíjí jeho tvořivost, iniciativu, uspokojení, formuje svědomí a kritické myšlení. Nevhodné vyplnění volného času nebo nuda může naopak vést ke vzniku sociálně patologického chování. Odpovědi na otázky (č. 4, 5 a 15) měly přinést zjištění, zdali děti mají čas na svůj volný čas a které aktivity preferují v době pandemie koronaviru (dílní otázka č. 1). Moderní informační technologie významným způsobem urychlují pronikání nových trendů do oblasti trávení volného času. Zdali je internet hlavní výplní volného času dětí v době pandemie a jaký čas děti na internetu tráví (dílní výzkumná otázka č. 2), směřovaly otázky týkající se toho, jaká zařízení a aplikace děti ve svém volném čase využívají (otázka č. 6, 7 a 8). Moderní informační technologie a sociální sítě podstatně změnily a ovlivnily strukturu volného času členů rodiny. Také podíl časového rozpětí užívání informačních technologií je značný (otázky č. 9 a 10). Odpověď na dílní otázku (č. 3), jestli se děti v době pandemie účastnily on-line nabízených aktivit Střediskem volného času ORION přes aplikaci Teams a výuky v základní umělecké škole, měly přinést otázky (č. 11 a 12). I tyto organizace byly v době pandemie uzavřeny pro kontaktní výuku a ostatní činnosti. Středisko volného času organizovalo aktivity pro děti a rodiče tak, aby se zachovala protiepidemická opatření a zároveň měly možnost trávit volný čas plnohodnotně. Pohybová aktivita v životě dětí podporuje jejich správný vývoj a fyzickou kondici, ale také kompenzuje dlouhé sezení při výuce. Na základě vládního nařízení i v této oblasti došlo k restriktivním opatřením. Veškeré sportovní organizace pozastavily svoji činnost a také došlo k omezení pohybu a kontaktu jak dětí, tak dospělých.

Otázka č. 13 měla přinést odpověď na dílčí otázku (č. 4), které s možností sportovní činnosti zaplnily volný čas dětí v době pandemie. Nakolik se stala pandemie koronaviru impulsem k učení nových dovedností (dílčí otázka č. 5), zjišťovala v dotazníkovém šetření otázka (č. 14). Zdali vnímají děti v době pandemie izolaci od svých příbuzných, vrstevníků a s kým byly nejčastěji v době pandemie (dílčí otázka č. 6), měly zjistit odpovědi na otázky (č. 16,17, 18 a 19).

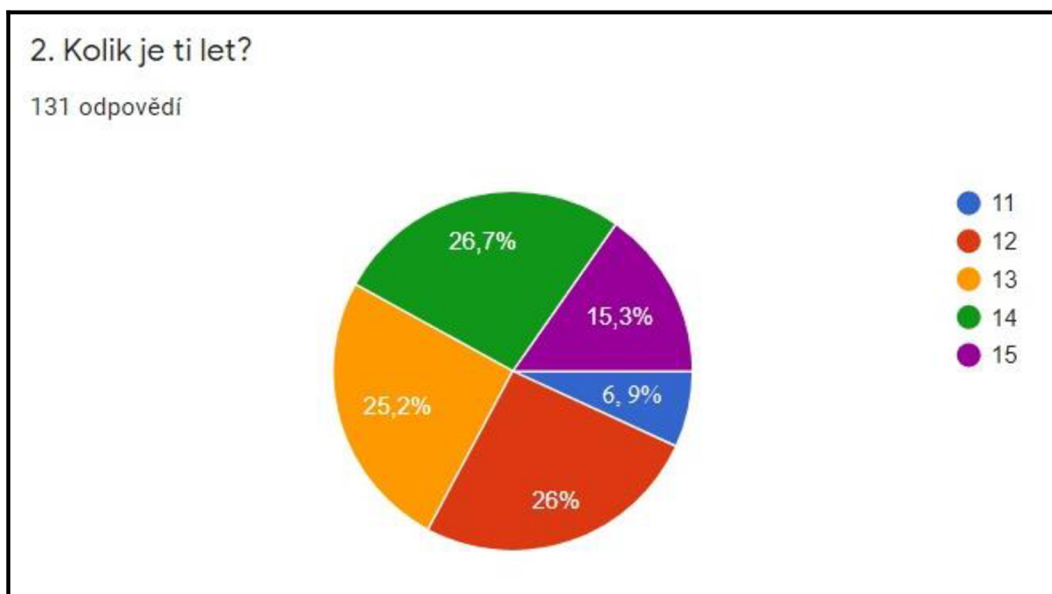
5.5 Grafické znázornění výsledků

Z tohoto grafu vyplývá, že výzkumného šetření se zúčastnilo 29 % žáků šestého ročníku, 22,9 % sedmáků, 25,2 % žáků osmého ročníku a 22,9 % posledního ročníku základní školy.

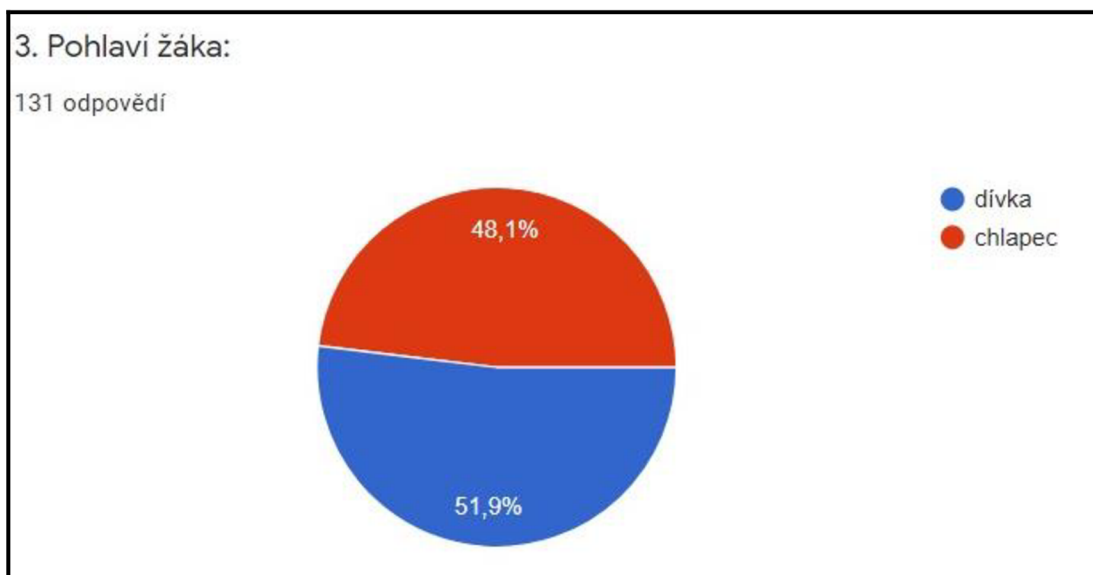
Obrázek 1. Rozložení žáků

Z tohoto grafického znázornění (obrázek č. 2) můžeme vyčíst, že věkové rozložení respondentů se pohybuje od 11 do 15 let věku. Na kladené otázky odpovídalo 6,9 % dotazovaných ve věku 11 let, 26 % respondentů, kteří měli 12 let, respondentů, kteří dosáhli věku 13 let, odpovídalo 25,2 %, 26,7 % dotazovaných mělo 14 let a na hranici 15 let dosáhlo 15,3 % respondentů.

Obrázek 2. Věk žáků

Pohlaví dotazovaných respondentů bylo rozloženo celkem rovnoměrně, kdy na otázky v dotazníku odpovídalo 51,9 % dívek a 48,1 % chlapců, jak je vidět na grafu (obrázek č.3).

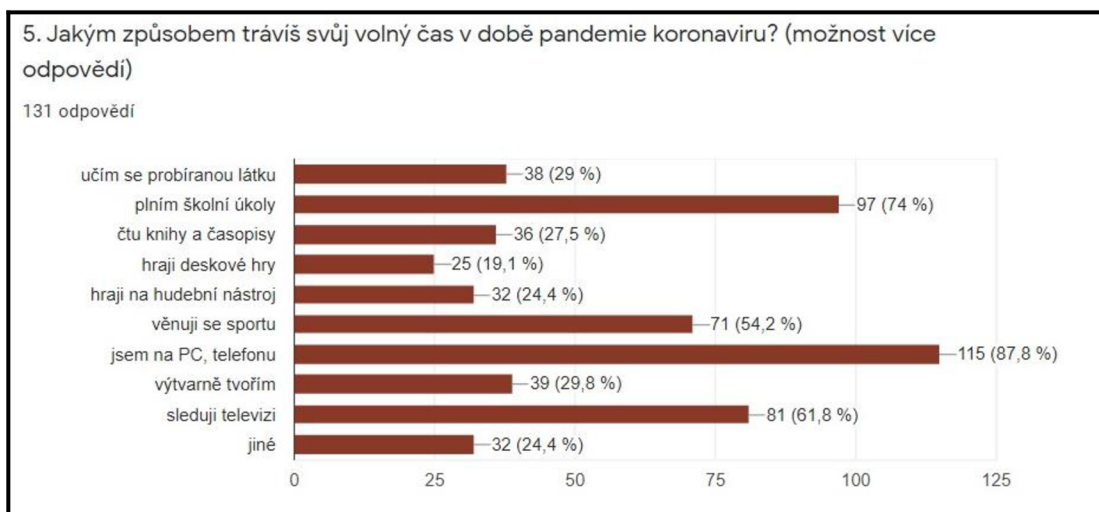
Obrázek 3. Pohlaví žáků

Dle odpovědí účastníků výzkumu můžeme zjistit, že během distanční výuky mělo na své koníčky čas 79,4 % respondentů a podle 20,6 % respondentů volný čas nemělo.

Obrázek 4. Čas na koníčky

Z grafu (obrázek č. 5) je zřejmé, jakým způsobem děti tráví svůj volný čas v době pandemie. 87,8 % dotazovaných bylo na počítači a telefonu, školní úkoly plnilo 74 % respondentů, televizi sleduje 61,8 % účastníků výzkumu, sportu se věnovalo 54,2 % respondentů, výtvarně tvořilo 29,8 % dotazovaných, 29 % respondentů se učilo probíranou látku, knihy a časopisy četlo 27,5 % účastníků, 24,4 % dotazovaných hrálo na hudební nástroj, deskové hry hrálo 19,1 % respondentů a možnost odpovědi jiné využilo 24,4 % dotazovaných.

Obrázek 5. Trávení volného času

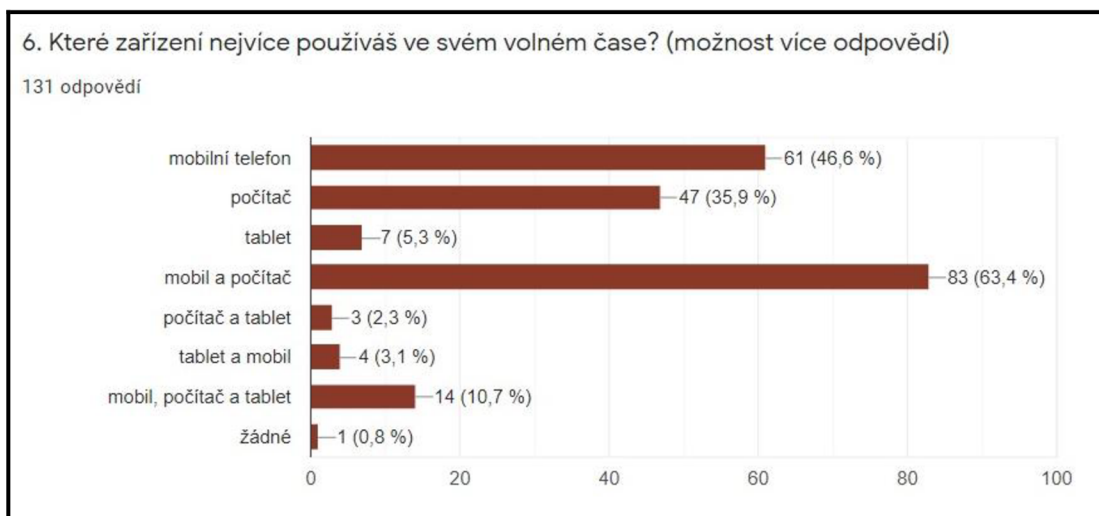
Pro větší přehlednost uvádím tabulku (číslo 1.) aktivit zahrnutých v označení jiné.

Tabulka 1. Odpovědi jiné

5. Jakým způsobem trávíš svůj volný čas? Odpověď: jiné	Počet žáků
Pečuji o domácí mazlíčky.	6
Chodím ven s kamarády.	18
Jezdím na kole.	3
Jezdím na skateboardu.	1
Rybařím.	1
Opravuji a sbírám konzole Playstation.	1
Provozují bojové sporty Kickbox, Wrestling.	1
Nahrávám videa na Youtube.	1

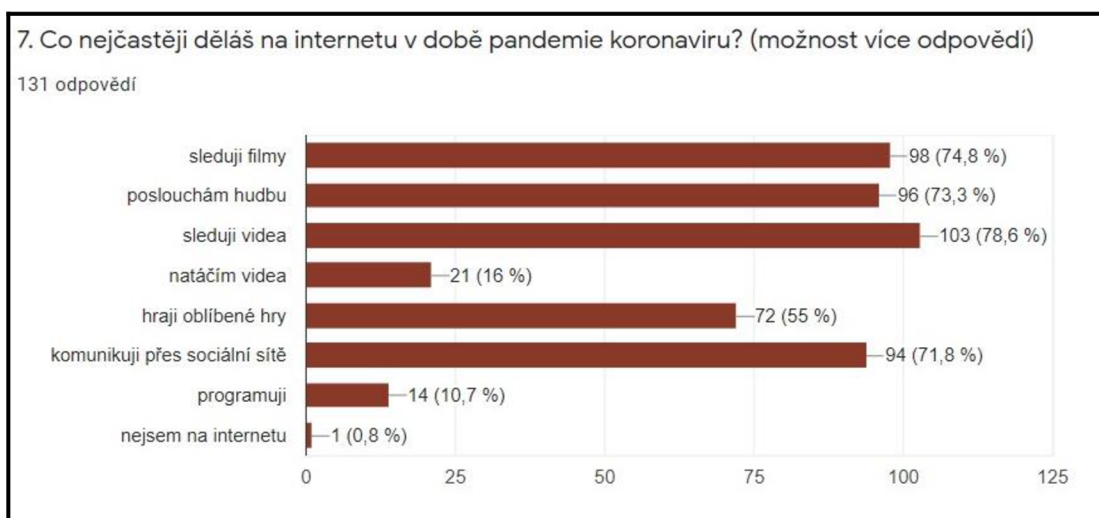
Z tohoto grafu (obrázek č. 6.) je patrné, že nejvíce děti používají ve svém volném čase mobilní telefon a počítač (63,4 %) respondentů, 46,6 % účastníků zvolilo pouze mobilní telefon, počítač označilo 35,9 % respondentů, 10,7 % dotazovaných používá mobilní telefon, počítač a tablet, 5,3 % respondentů zvolilo pouze tablet, 3,1 % dotazovaných odpovědělo možnostmi tablet a mobilní telefon,

2,3 % dotazovaných používá počítač a tablet a 0,8 % účastníků výzkumu nepoužívá žádné zařízení.

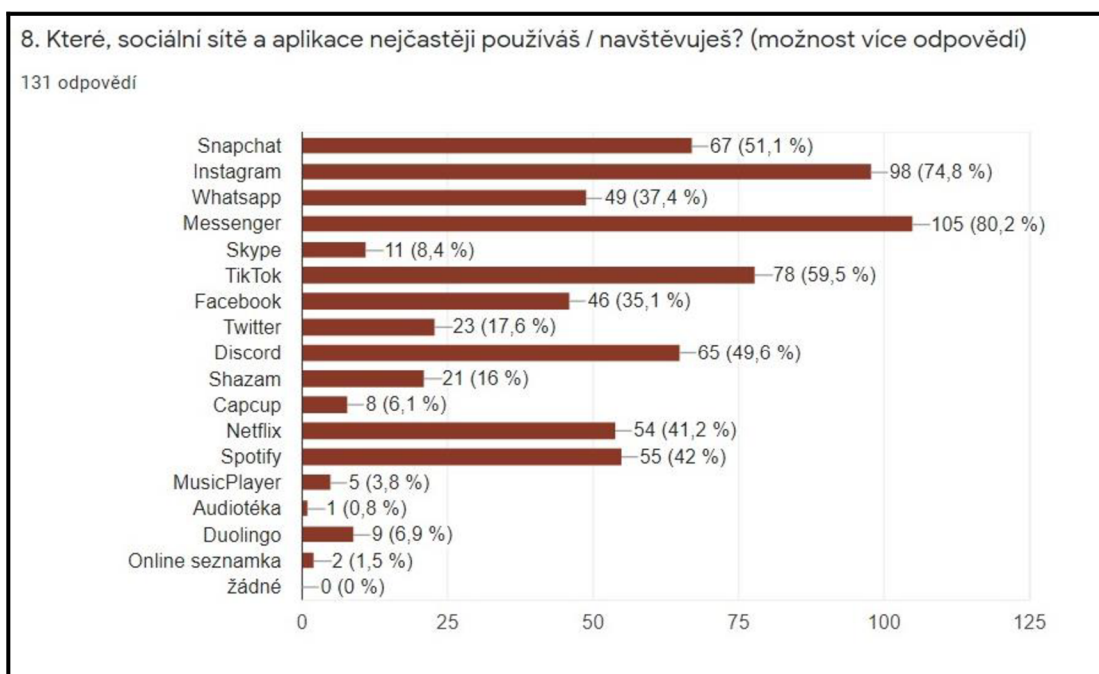
Obrázek 6. Používané zařízení

Dle odpovědí účastníků výzkumu (obrázek č.7) je patrné, co nejčastěji dělají na internetu. 78,6 % respondentů sleduje videa, filmy sleduje 74,8 % dotazovaných, 73,3 % respondentů poslouchá hudbu, oblíbené hry hraje 72 % dotazovaných, 71,8 % komunikuje přes sociální sítě, 16 % účastníků výzkumu zvolilo natáčení videí, 10,7 % respondentů programuje a 0,8 % dotazovaných není na internetu vůbec.

Obrázek 7. Aktivity na internetu

Z grafického znázornění (obrázek č.8) můžeme vyčíst, které aplikace a sociální sítě jsou nejvíce používány. Aplikaci Messenger zvolilo 80,2 % respondentů, 74,8 % dotazovaných využívá Instagram, 59,5 % účastníků využívá Tik Tok, Snapchat zvolilo 51,1 % respondentů, 49,6 % dotazovaných používá Discord, Spotify zvolilo 42 % respondentů, 41,2 % dotazovaných používá Netflix, 37,4 % respondentů využívá Whatsapp, Facebook označilo 35,1 % účastníků, Twitter zvolilo 17,6 % respondentů, 16 % dotazovaných označilo možnost Shazam. Mezi další sociální sítě a aplikace, které děti využívají na internetu, patří Skype (8,4 %), Duolingo (6,9 %), Capcup (6,1 %), Music Player (3,8 %), On-line seznamky (1,5 %) a možnost žádné nezvolil nikdo z respondentů.

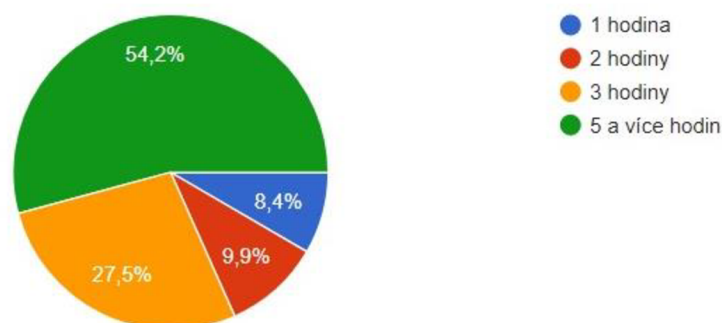

Obrázek 8. Sociální sítě a aplikace

Dle odpovědi účastníků výzkumu (obrázek č. 9) je patrné, že 54,2 % tráví denně na internetu v rámci distanční výuky a přípravy do školy pět a více hodin, 27,5 % respondentů zvolilo možnost tři hodiny, dvě hodiny označilo 9,9 % dotazovaných a jednu hodinu na internetu tráví denně 8,4 % respondentů.

9. Kolik času trávíš denně na internetu v rámci distanční výuky a přípravy do školy?

131 odpovědí

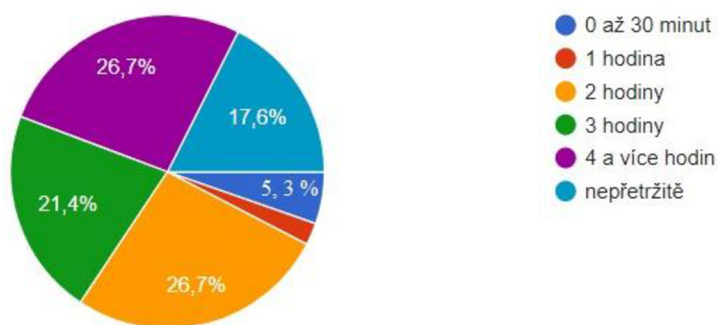

Obrázek 9. Čas na distanční výuku

Jak je z grafu (obrázek č.10) zřejmé, mimo přípravu do školy tráví děti na internetu svůj volný čas dvě nebo více jak čtyři hodiny denně označilo 26,7 % respondentů, 21,4 % účastníků výzkumu označilo tři hodiny, 17,6 % dotazovaných uvedlo možnost nepřetržitě, čas na internetu do 30 minut zvolilo 5,3 % účastníků, 0,8 % respondentů označilo jednu hodinu.

10. Kolik času trávíš denně na internetu a sociálních sítích mimo přípravu do školy?

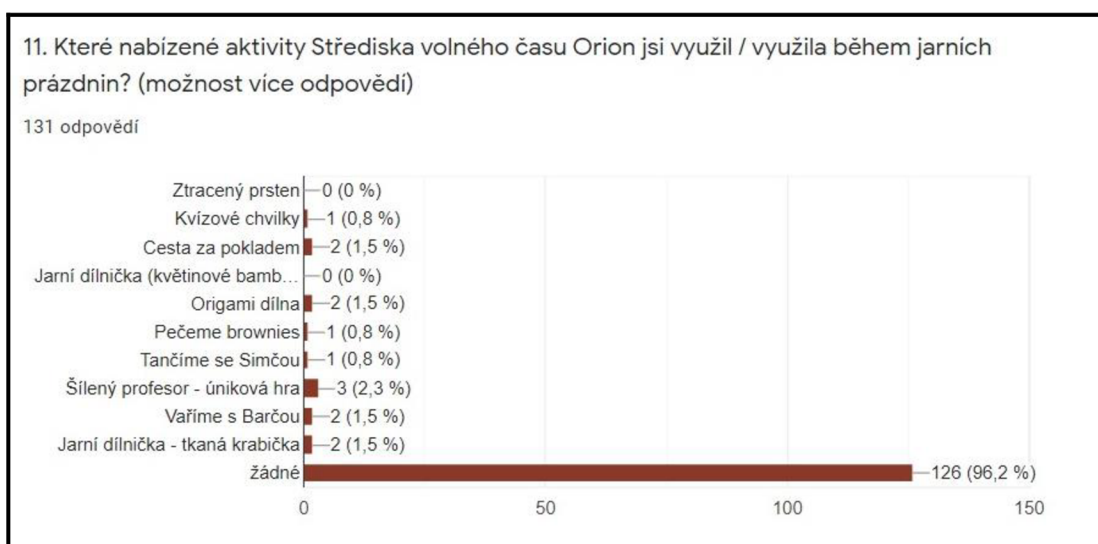
131 odpovědí

Obrázek 10. Čas mimo přípravu do školy

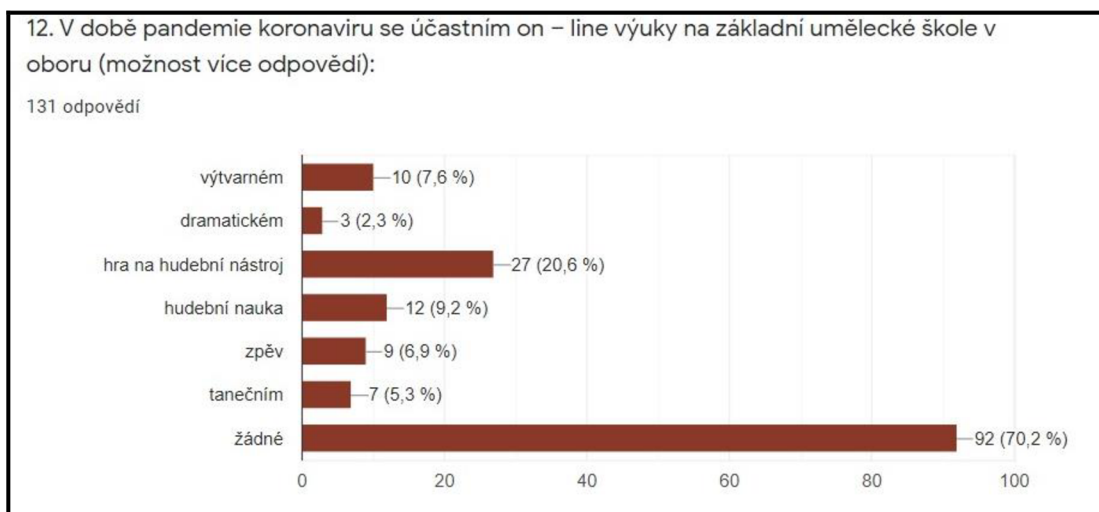
Nabízené aktivity Střediska volného času ORION (obrázek č. 11) v době pandemie koronaviru podle zjištěných dat děti nevyužily (96,2 % odpovědí

respondentů), o ostatní nabízené aktivity projevilo zájem 2,3 % dotazovaných (Šílený profesor), 1,5 % respondentů (Cesta za pokladem, Origami dílna, Vaříme s Barčou a Jarní dílnička). O zbývající aktivity (Kvízové chvílky, Pečeme Brownies, Tančíme se Simčou) projevilo zájem 0,8 % dotazovaných. Jarní dílničku a Ztracený prsten si nikdo z respondentů nevybral.

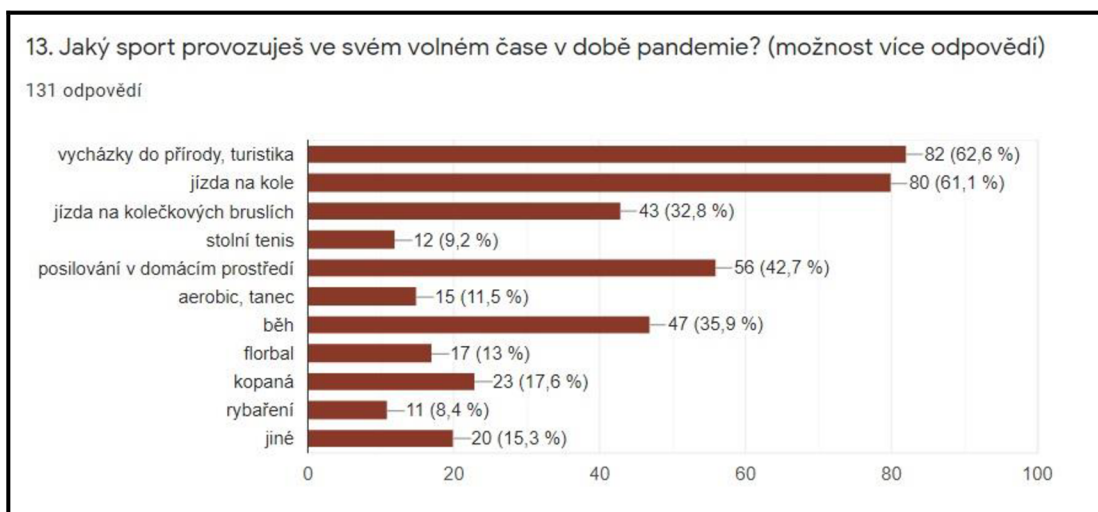
Obrázek 11. Středisko volného času ORION

Z výzkumu je jasné, že on-line výuky na základní umělecké škole dle grafického znázornění (obrázek č.12) se 70,2 % dotazovaných neúčastnilo, hru na hudební nástroj označilo 20,6 % respondentů, hudební nauku zvolilo 9,2 % účastníků výzkumu, 7,6 % dotazovaných se účastnilo ve výtvarném oboru, zpěv zvolilo 6,9 % respondentů, obor taneční označilo 5,3 % dotázaných a 2,3 % respondentů se účastnilo on-line výuky v oboru dramatickém.

Obrázek 12. Základní umělecká škola

Dle odpovědí účastníků výzkumu (obrázek č. 13) provozuje v době pandemie vycházky do přírody a turistiku 62,2 % respondentů, 61,1 % dotazovaných se věnuje jízdě na kole, posilování v domácím prostředí uvádí 42,7 % respondentů, 35,9 % dotazovaných uvedlo možnost běhání, jízdu na kolečkových bruslích provozuje 32,8 % respondentů, 17,6 % účastníků výzkumu hraje kopanou, 13 % respondentů se věnuje florbalu, aerobic a tanec zvolilo 11,5 % dotazovaných, 9,2 % respondentů uvedlo hraní stolního tenisu, 8,4 % účastníku výzkumu se věnuje rybaření. Odpovědi jiné vyjádřilo 15,3 % respondentů a opět pro větší přehlednost uvádím tabulku.

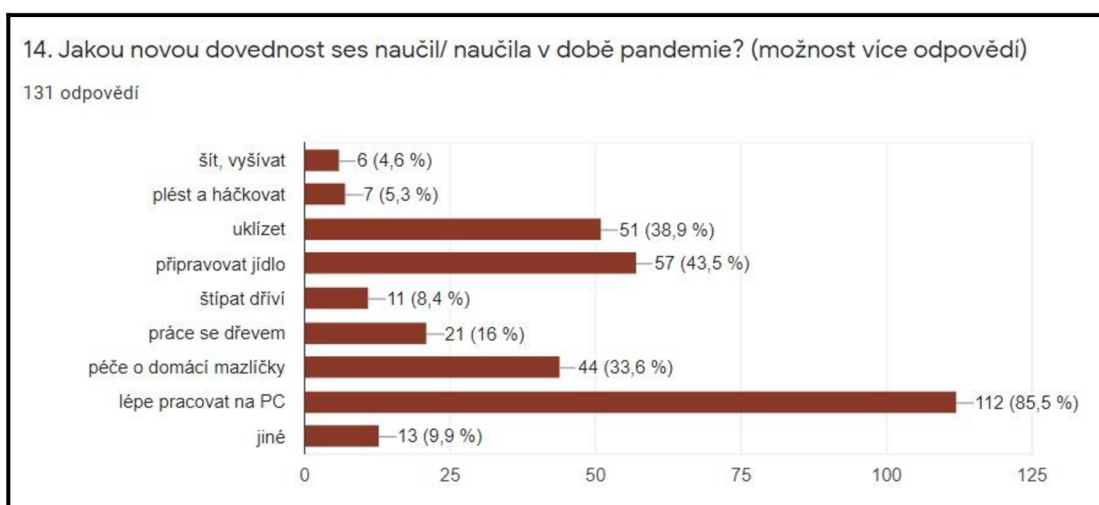
Obrázek 13. Sportovní aktivity

Na otázku číslo 13 uvedlo jinou odpověď 15,3 % respondentů a opětovně je pro větší přehlednost uvedena tabulka (č. 2).

Tabulka 2. Odpovědi jiné

13. Jakým způsobem trávíš svůj volný čas? Odpověď: jiné	Počet žáků
Lukostřelba	5
Posilování	4
Parkour	2
Jízda na koloběžce	3
Jízda na koni	1
Gymnastika	1
Kickbox, wrestling	1
Street fotbal	1
Jízda na skateboardu	2

Jak grafické znázornění představuje v době pandemie se 85,5 % respondentů naučilo lépe pracovat na počítači, 43,5 % dotazovaných zvolilo přípravu jídla, v uklízení se zdokonalilo 38,9 % účastníků výzkumu, 33,6 % respondentů pečovalo o mazlíčky, práci se dřevem uvedlo 16 % dotazovaných, 8,4 % účastníků se naučilo štípat dříví, pletení a háčkování si osvojilo 5,3 % respondentů, 4,6 % oslovených zdokonalilo šití a vyšívání, 9,9 % zvolilo možnost jiné.

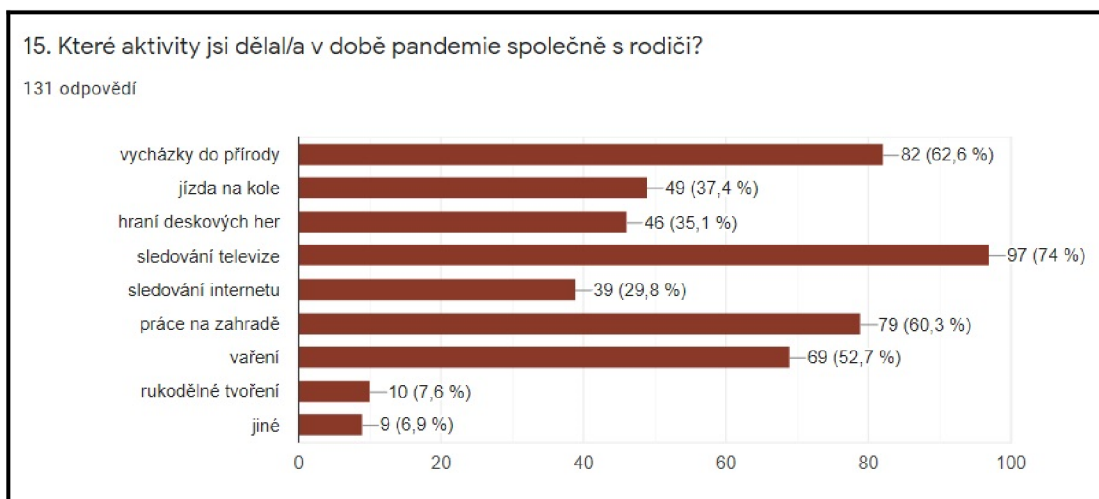
Obrázek 14. Nová dovednost

Na otázku, jakou dovednost se respondenti naučili v době pandemie, mimo výše uvedené možnosti (obrázek č.14), odpovědělo 9,9 % jinou odpovědí. Proto je rovněž přiložena tabulka (č.3) pro větší přehlednost.

Tabulka 3. Odpovědi jiné

14. Jakou novou dovednost ses naučil/naučila v době pandemie? Odpověď: jiné	Počet žáků
Vařit	1
Hrát lépe hry na PC	2
Navazovat návazec na ryby	2
Lépe běhat	2
Lepe si uspořádat čas	1
Digitálně kreslit	1

Dle odpovědí účastníků výzkumu 74 % společně s rodiči sledovalo televizi, 62,6 % dotazovaných chodilo do přírody, 60,3 % oslovených pracovalo na zahradě, společnému vaření se věnovalo 52,7 % respondentů, 37,4 % dotazovaných jezdilo na kole, 35,1 % respondentů zvolilo hraní deskových her, 29,8 % účastníků výzkumu sledovalo společně s rodiči internet, 7,6 % dotazovaných se věnovalo rukodělnému tvoření, odpověď jinou, než je nabízený výčet možností, zvolilo 6,9 % respondentů.

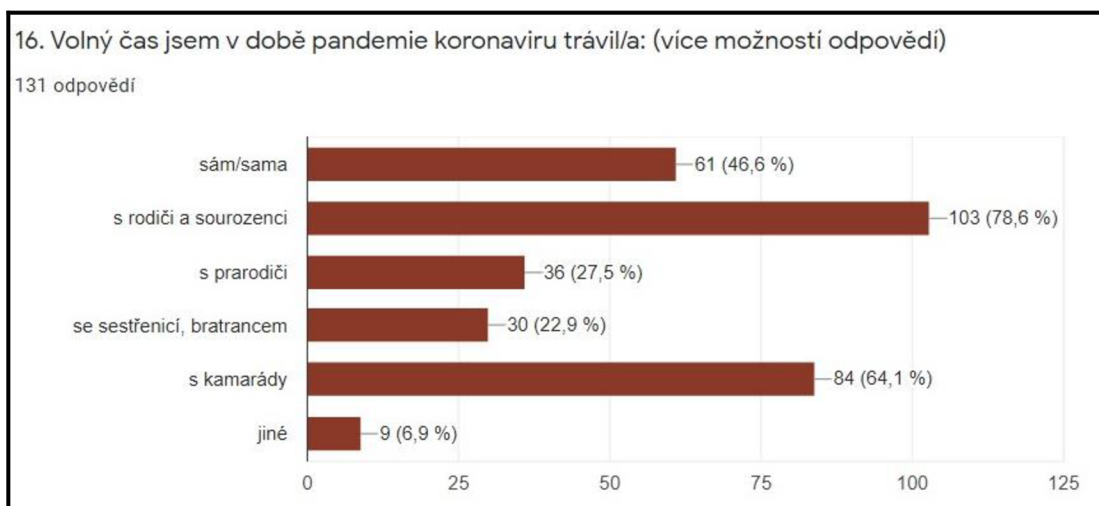
Obrázek 15. Aktivity s rodiči

Tabulka (č.4) zobrazuje přehled odpovědí k položce jiné.

Tabulka 4. Odpovědi jiné

15. Které aktivity jsi dělal/dělala v době pandemie společně s rodiči? Odpověď: jiné	Počet žáků
Společné posilování v domácích prostředí	1
Společný běh	3
Domácí práce	4
Neuvedena	1

Tato polootevřená otázka přinesla odpovědi (obrázek č.16), s kým děti trávily svůj volný čas v době pandemie, kdy platila vládní restriktivní opatření. Rodiče a sourozence uvedlo 78,6 % respondentů, volný čas s kamarády označilo 64,1 % dotazovaných, osamoceno zůstalo 46,6 % účastníků výzkumu, 27,4 % dotazovaných trávilo čas s prarodiči, sestřenci a bratrance zvolilo 22,9 % respondentů, možnosti jinou, než je nabídka, uvedlo 6,9 % respondentů.

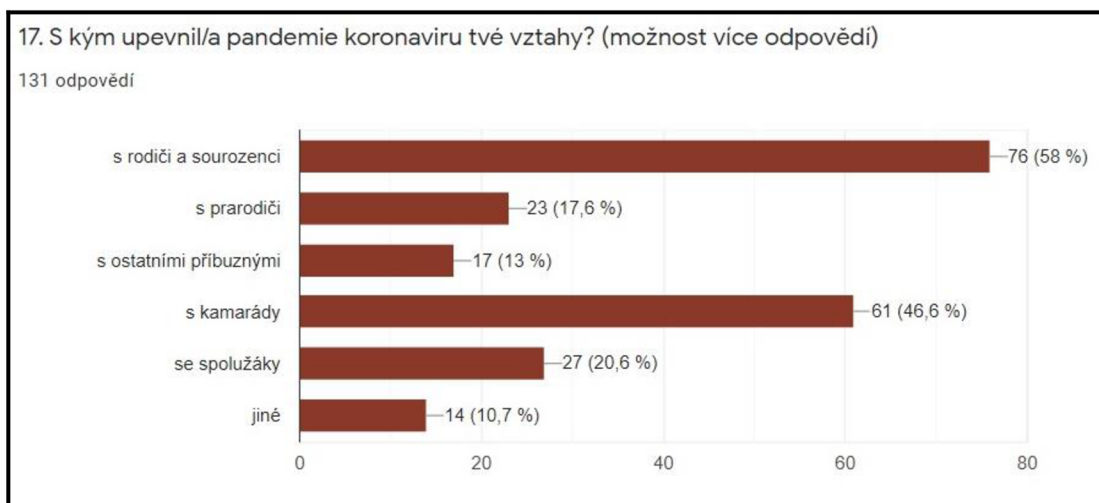
Obrázek 16. Trávení času

Následná tabulka (č.5) uvádí jednotlivé odpovědi v možnosti jiné, kterou si respondenti zvolili.

Tabulka 5. Odpovědi jiné

16. Volný čas jsem v době pandemie koronaviru trávil/la? Odpověď: jiné	Počet žáků
S tetou	1
S klukem	2
S babičkou a strýcem	2
S rodiči	1
Chtěla bych být co nejvíce sama, ale rodině se nevyhnu	1

Z grafu (obrázek č. 17) můžeme pozorovat, že děti si upevnily své vztahy s rodiči a sourozenci (58 % odpovědí), s kamarády si upevnilo vztah 46,6 % dotazovaných, 20,6 % respondentů uvedlo pátou možnost z výčtu, vztahy s prarodiči zvolilo 17,6 % účastníků výzkumu, 13 % označilo ostatní příbuzné, nabízený výběr nestačil 10,7 % respondentům. Opět přehlednost odpovědí přinesla tabulka šest.

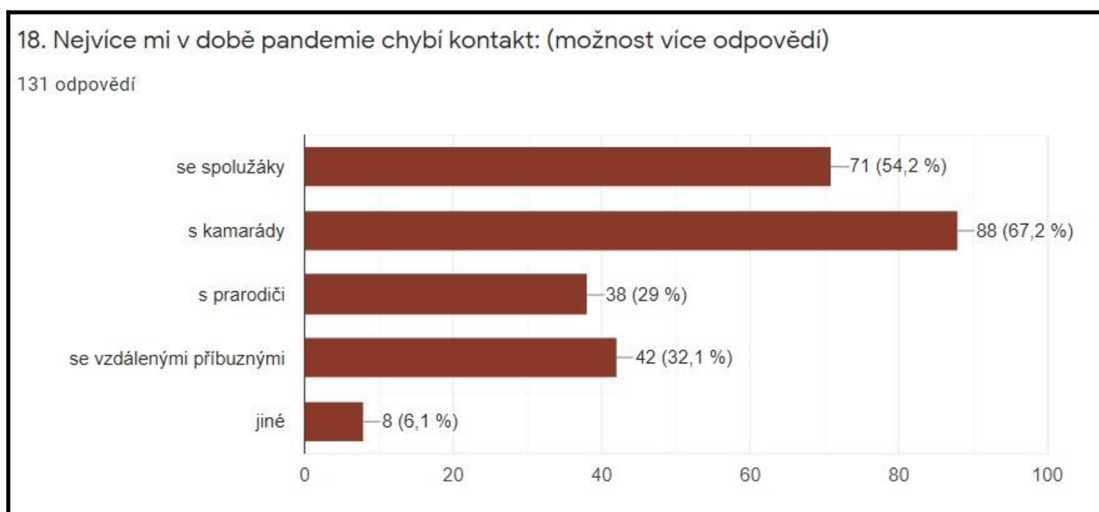
Obrázek 17. Upevnění vztahů

Odpovědi dotazovaných, kteří zvolili možnost jiné, byly zpracovány v následující tabulce (č. 6).

Tabulka 6. Odpovědi jiné

17. S kým upevnila pandemie koronaviru tvé vztahy? Odpověď: jiné	Počet žáků
S nikým	8
S tetou	1
Pouze s rodiči a prarodiči	1
S mojí kamarádkou přes Instagram	1
Se sestřenicí	1
S kamarády jsem si vztah zkazila	1

Následující graf ukazuje, že pandemie koronaviru zasáhla socializaci respondentů. Nejvíce jim chyběl kontakt s kamarády (67,2 % respondentů), následoval kontakt se spolužáky (54,2 % dotazovaných), 32,1 % zvolilo ostatní příbuzné, prarodiče uvedlo 29 % účastníků výzkumu, 6,1 % respondentů uvedlo jinou odpověď. Tabulka ukazuje odpovědi dotazovaných.

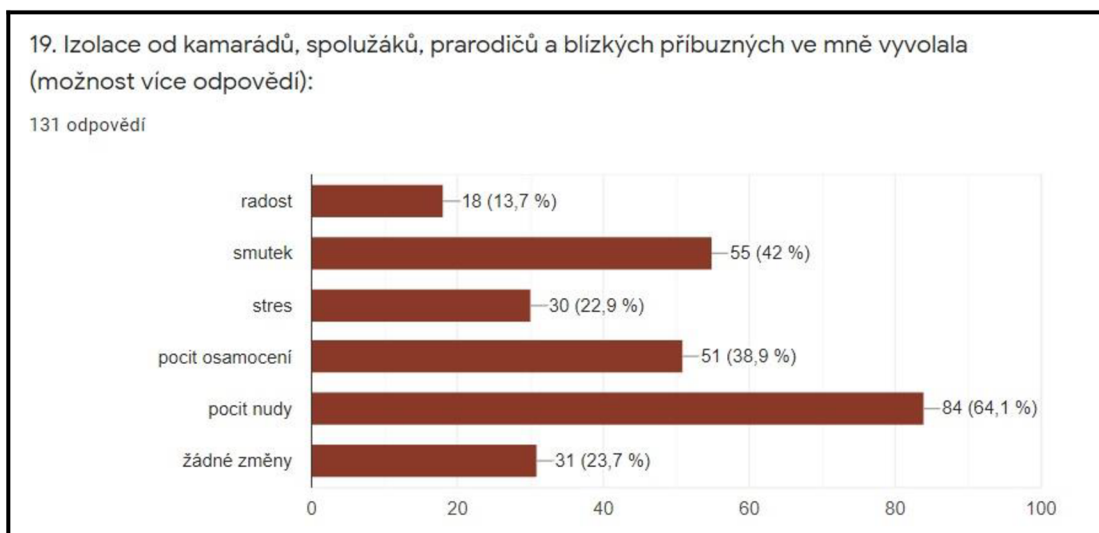
Obrázek 18. Kontakt

Následující tabulka zobrazuje odpovědi jiné, které se vztahují k otázce (č. 18).

Tabulka 7. Odpovědi jiné

18. Nejvíce mi v době pandemie chybí kontakt? Odpověď: jiné	Počet žáků
S nikým	2
S přítelem	1
Se všemi	2
Kontakt nevyžaduje	1
Neuvedl/a	2

Výzkum přinesl odpovědi, jaké emoce děti v době pandemie vnímaly. Pocit nudy uvedlo 64,1 % respondentů, smutek uvedlo 42 % dotazovaných, 38,9 % respondentů vnímalo pocit osamocení, stres zvolilo 22,9 % účastníků výzkumu, radost označilo 13,7 % dotazovaných a žádné změny zaznamenalo 23,7 % respondentů.

Obrázek 19. Izolace

5.6 Shrnutí a diskuse

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké formy neorganizované činnosti vyplňovaly volný čas dětí v době pandemie koronaviru. Výzkumného šetření se zúčastnilo 131 respondentů jedné základní školy prostějovského okresu, výzkumný vzorek byl náhodně vybrán. Jelikož byl vládou nařízen školní lockdown, byl dotazník distribuován on-line cestou.

Úvodní otázky zjišťovaly sociodemografické informace o respondentech. Celkem 51,9 % tvořily dívky a 48,1 % tvořili chlapci. Z otázky čtyři a pět vyplývá, že i když respondentům byla kontaktní výuka nahrazena distanční výukou, stále při tomto novém způsobu učení měla většina respondentů (79,4 %) čas na své koníčky a záliby. Tedy čas, o kterém si rozhodují sami a volí si, jakým způsobem ho vyplní či které volnočasové aktivity preferují.

Další část dotazníku byla zaměřena na moderní informační technologie, které pasivně ovlivňují volnočasové aktivity a činnosti. Z výsledků výzkumného šetření můžeme usuzovat, že informační komunikační technologie mění jedinci organizaci volného času. Nejvíce dle odpovědí zaplňovaly jejich volný čas aktivity na počítači a mobilním telefonu 87,8 %. Zábavě na internetu se věnuje v kontextu trávení

volného času stále více jedinců. Mezi nejčastější aktivity na internetu patřilo sledování videí, a to 78,6 % dotazovaných.

Moderní informační technologie ovlivňují volný čas nejen obsahem, ale také předávanými informacemi, idejemi, názory, postoji, hodnotami či vzorci chování. Tyto informační technologie vytváří jak široké sítě slabých vazeb, které slouží k dočasnému získávání informací, tak i ke vzniku pevnějších pout k malé skupině přátel (kamarádů) (Chorvát, Šafr, 2019). Nejvíce používanou aplikací mezi dotazovanými se stal Messenger (80,2 % respondentů). V rámci distanční výuky a přípravy do školy trávilo na internetu podle získaných dat pět a více hodin denně 54,2 % respondentů. Mimo přípravu do školy respondenti aktivitám na internetu věnovali dvě a více jak čtyři hodiny denně. Dalším ukazatelem v možnosti trávení volného času v době pandemie byla dovednost naučit se něčemu novému. Naučit se lépe pracovat na počítači uvedlo 85,5 % účastníků šetření. Můžeme konstatovat, že virtuální svět se stal neodmyslitelnou součástí v životě jedinců v souvislosti s trávením volného času v době pandemie koronaviru.

Narízená restriktivní vládní opatření z důvodu šíření pandemie koronaviru způsobila uzavření institucí, které vytvářejí podmínky pro školní a mimoškolní výchovu ve volném čase, jak uvádíme v kapitole 3.3 Zařízení pro výchovu ve volném čase. Základní umělecké školy byly uzavřeny a kontaktní výuka byla nahrazena výukou distanční. K činnosti v základní umělecké škole dochází v odpoledních hodinách a tato činnost je zpoplatněna. Nejvíce se respondenti účastnili on-line výuky v oboru hra na hudební nástroj (20,6 %). Převážná část respondentů nenavštěvovala žádný obor (70,2 %). Podle tohoto výsledku můžeme usuzovat, že větší počet respondentů nejsou žáky základní umělecké školy. Další organizací, která nabízí různorodé aktivity a činnosti pro děti, mládež, ale i dospělé ve volném čase se řadí Střediska pro volný čas. Typické pro tyto instituce je organizovaná pravidelná činnost zájmových útvarů. On-line nabízené činnosti a aktivity, které Středisko volného času ORION nabízelo v období jarních prázdnin, nevyužila převážná část respondentů (96,2 %). Ze získaných odpovědí můžeme usuzovat, že tyto aktivity neoslovily věkovou skupinu účastníků šetření.

Další část dotazníku byla zaměřena na oblast rodinných vazeb. Jak uvádíme v kapitole 1.8 Rodina a její ovlivňování volného času, rodiče a rodinné prostředí mají

nezastupitelnou roli při způsobu využívání volného času. Rodiče vytváří pozitivní nebo negativní vzory pro své děti (Pávková, 1999). Aktivitu, kterým se respondenti věnovali společně s rodiči v době pandemie, podle výsledků výzkumného šetření se stalo pasivní sledování televize 74 %, které bylo následováno aktivními vycházkami do přírody u 62,5 % dotazovaných. Respondenti v době pandemie nejvíce trávili svůj volný čas s rodiči a sourozenci 78,6 %. Rodiče a sourozenci patří mezi blízké osoby, které pomáhají vytvářet sociální a emoční podporu, kdy sociální podpora přispívá ke zvládnutí závažných životních změn. Respondenti si podle získaných dat z dotazníkového šetření ve většině případů upevnili vztahy s rodiči a sourozenci 58 %. Při soužití rodičů a jejich dětí dochází k vzájemnému uspokojování psychických potřeb, trvalosti a hloubky citových vztahů. Vládní protiepidemická opatření způsobila izolaci od prarodičů, blízkých příbuzných, kamarádů a spolužáků. Tato izolace vyvolala u respondentů pocit nudy 64,1 % a pocit smutku 42 %. Emoční prožívání poukazuje na to, jak jsou sociální vazby důležité v životě každého jedince. Podle výsledků odpovědí nejvíce po dobu pandemie koronaviru respondentům chyběl kontakt s kamarády 67,2 % a se spolužáky 54,2 %. Z tohoto výsledku můžeme usuzovat, že respondenti se nacházejí ve vývojovém období, kdy vrstevnická skupina je velmi důležitá při navazování nových a diferencovanějších vztahů k druhým jedincům stejného věku. Tyto vztahy dávají jedincům jistotu, kterou postupně ztrácí odpoutáním se od rodiny a zároveň tyto vztahy připravují jedince na nové trvalé vztahy v dospělosti.

ZÁVĚR

Funkce rodiny v kontextu trávení volného času hrají nezastupitelnou roli při mezigeneračním předávání vzorců chování, hodnot, postojů a emočních vazeb při plnohodnotném naplňování volného času. Každý jedinec má ve svém životě nejen povinnosti, ale i volný čas, tedy čas, který může produktivně a promyšleně využít nebo také využít ve svůj neprospěch. Rodina je prvotním článkem, který ovlivňuje vyplňování volného času svých členů. Volnočasové aktivity působí na jednotlivé fáze vývoje jak dítěte, tak dospělého, působí i jako motivační faktor na budoucí profesi každého jedince.

Cílem bakalářské práce bylo v teoretické části popsat funkce rodiny, vzájemnou interakci mezi jednotlivými členy rodinného společenství a definovat otázku volného času v souvislosti se vzniklou pandemií. Do struktury naplňování volného času vstoupily moderní informační technologie, zejména počítač a internet. S příchodem nové pandemie koronaviru, která změnila chod celé společnosti došlo i k změnám ve využití volného času každého jedince. Rodiče a jejich děti se museli po mnoho měsíců vyrovnávat se školním lockdownem a změnami ve využití volného času, který byl ovlivněn řadou přijatých protiepidemiologických opatření. Empirická část práce přinesla údaje o aktivitách, které vyplňovaly volný čas dětí v době pandemie koronaviru. Z výsledku šetření je zřejmé, že moderní informační technologie velkou měrou ovlivňují naplňování volného času dětí. Výsledky mohou posloužit jako vodítko k tomu, na kterou oblast minimálního preventivního programu nebo sociální adaptaci se má škola zaměřit při návratu dětí do školního kolektivu. Nadměrné trávení volného času prostřednictvím informačních komunikačních technologií může vést ke vzniku závislostí, zejména u jedinců, kteří jsou sociálně úzkostní či osamělí. Je nutné hledat nové možnosti, jak jedince motivovat, aby efektivně prožili svůj volný čas.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRISCH, Heinz, Karl, 2011. *Poruchy vztahové vazby*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-870-8.

FRANC, Martin, KNAPÍK, Jiří, 2013. *Volný čas v českých zemích 1957 - 1967*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2229-5.

GÖPFERTOVÁ, Dana, PAZDIORA Petr, DÁŇOVÁ Jana, 2013. *Epidemiologie*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2223-1.

HEIDERGGER, Martin, 2018. *Bytí a čas*. Praha: Oikoymenh. ISBN 978-80-7298-356-8.

HELLER, Vojtěch, 2020. *Pandemie od středověku po současnost*. Praha: Petrklíč. ISBN 978-80-7229-810-5.

HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

CHORVÁT, Ivan, ŠAFR, Jiří, 2019. *Volný čas, společnost, kultura*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-270-8.

CHRÁSKA, Miroslav, 2016. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5326-3.

KAPLÁNEK, Michal, 2017. *Volný čas a jeho význam ve výchově*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1250-8.

KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogická dimenze volného času*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-223-9.

KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.

KUCHAŘOVÁ, Věra, 2019. *Česká rodina na počátku 21. století*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-275-3.

JENKINS, John, PIGRAM John, 2004. *Encyklopedia of Leisure and Outdoor Recreation*. Taylor Francis. ISBN 9780415868204

- LANGMEIER, Josef, KREJČÍKOVÁ, Dana, 2006. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 1986. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum. ISBN 08-011-86.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon. ISBN 80-86429-19-9.
- MERTIN, Václav, 2011. *Výchovné maličkosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-857-9.
- MOŽNÝ, Ivo, 2008. *Rodina a společnost*. Praha: Slon. ISBN 978-80-86429-87-8.
- OSTERHOLM, T, Michael, OLSHAKER, Mark, 2020. *Neviditelní zabijáci*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-7260-473-9.
- SATIOVÁ, Virginie, 2006. *Kniha o rodině*. Praha: Práh. ISBN 80-7252-150-0.
- SEKERA, Ondřej, 2010. *Rodina v nečase*. Ostrava: Oftis. ISBN 978-80-7368-877-6.
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2012. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-00217-2.
- STARÁ, Ivana, 2013. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: KEY Publishing. ISBN 978-7418-184-9.
- ZELINOVÁ, Milota. 2012. *Volný čas efektivně a tvorivo*. Bratislava: IURA Edition. ISBN 978-80-8078-479-9.

Internetové zdroje

Úmluva o právech dítěte. [online]. ©2015. [cit. 21-04-2021]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

MÜLLEROVÁ, Petra, 2020. Středisko volného času a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků DORIS Šumperk. *Sociální pedagogika* [online]. Zlín. Univerzita Tomáše Bati, 8(139-141) [cit. 21-04-2021]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: <https://soced.cz/wp-content/uploads/2020/11/15-ROZHOVOR-8-2-2020-Petra-Mull-Petra-M>

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Denisa Oulehlová
Katedra nebo ústav:	Katedra křesťanské výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Lucie Šallé
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Funkce rodiny v kontextu trávení volného času v době pandemie.
Název v angličtině:	The Role of Family in Spending Leisure Time during the Pandemie.
Anotace práce:	Bakalářská práce se zaměřuje na funkci rodiny v kontextu trávení volného času v době pandemie. Funkce rodiny činí důležitý faktor při využití volného času jejich členů. Práce je členěna teoretickou část a empirickou část. V teoretické části jsou prezentována teoretická východiska v oblasti funkce rodiny a využití volného času v době pandemie. Empirická část je věnována pedagogickému výzkumu kvantitativního charakteru. Cílem realizovaného výzkumného šetření bylo zjistit, jaká neorganizovaná činnost vyplňovala volný čas dětí v době pandemie koronaviru.
Klíčová slova:	Rodina, výchova, volný čas, pandemie.
Anotace v angličtině:	The Bachelor's thesis deals with the role of family in spending leisure time during the pandemic. The role of family is an important factor in family leisure time activities. The thesis is divided into a theoretical and a practical part. The theoretical part presents starting points of family role in leisure time activities during the pandemic. The empirical part analyses the pedagogical quantitative research. The goal of this study was to ascertain what unorganized activities filled children's leisure time during the COVID-19 pandemic.
Klíčová slova v angličtině:	Family, education, free time, pandemic.
Přílohy vázané v práci:	Nestandardizovaný dotazník
Rozsah práce:	54 stran
Jazyk práce:	Český

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. Rozložení žáků	37
Obrázek 2. Věk žáků	38
Obrázek 3. Pohlaví žáků	38
Obrázek 4. Čas na koníčky.....	39
Obrázek 5. Trávení volného času.....	40
Obrázek 6. Používané zařízení	41
Obrázek 7. Aktivity na internetu	41
Obrázek 8. Sociální sítě a aplikace	42
Obrázek 9. Čas na distanční výuku	43
Obrázek 10. Čas mimo přípravu do školy	43
Obrázek 11. Středisko volného času ORION	44
Obrázek 12. Základní umělecká škola	45
Obrázek 13. Sportovní aktivity	46
Obrázek 14. Nová dovednost	47
Obrázek 15. Aktivity s rodiči	48
Obrázek 16. Trávení času.....	49
Obrázek 17. Upevnění vztahů	50
Obrázek 18. Kontakt	51
Obrázek 19. Izolace.....	52

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Odpovědi jiné.....	40
Tabulka 2. Odpovědi jiné.....	46
Tabulka 3. Odpovědi jiné.....	47
Tabulka 4. Odpovědi jiné.....	48
Tabulka 5. Odpovědi jiné.....	49
Tabulka 6. Odpovědi jiné.....	50
Tabulka 7. Odpovědi jiné.....	51

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

1. Jsem žákem základní školy:

- 6. ročníku
- 7. ročníku
- 8. ročníku
- 9. ročníku

2. Kolik je ti let?

- 11
- 12
- 13
- 14
- 15

3. Pohlaví žáka:

- dívka
- chlapec

4. Myslíš si, že máš během distanční výuky volný čas na své koníčky?

- ano
- ne

5. Jakým způsobem trávíš svůj volný čas v době pandemie koronaviru?(
možnost více odpovědí)

- učím se probíranou látku
- vypracovávám úkoly
- čtu knihy a časopisy

- hrají deskové hry
- hrají na hudební nástroj
- věnují se sportu
- jsem na PC, telefonu
- výtvarně tvořím
- sleduji televizi
- jiné (uveď).....

6. Které zařízení nejvíce používáš ve svém volném čase? (možnost více odpovědí)

- mobilní telefon
- počítač
- tablet
- mobil a počítač
- počítač a tablet
- tablet a mobil
- mobil, počítač a tablet
- žádné

7. Co nejčastěji děláš na internetu v době pandemie koronaviru?(možnost více odpovědí)

- sleduji filmy
- poslouchám hudbu
- sleduji videa
- natáčím videa
- hrají oblíbené hry
- komunikuji přes sociální sítě
- programuji

- nejsem na internetu

8. Které, sociální sítě a aplikace nejčastěji používáš / navštívuješ? (možnost více odpovědí)

- Snapchat
- Instagram
- WhatsApp
- Messenger
- Skype
- TikTok
- Facebook
- Twitter
- Discord
- Shazam
- YouTube
- Netflix
- Spotify
- MusicPlayer
- Duolingo
- Online seznamka
- žádné

9. Kolik času trávíš denně na internetu v rámci distanční výuky a přípravy do školy? (možnost více odpovědí)

- 1 hodinu
- 2 hodiny
- 3 hodiny
- 4 hodiny

- 5 a více hodin

10. Kolik času trávíš denně na internetu a sociálních sítích mimo přípravu do školy?

- 0 - 30 minut
- 1 hodina
- 2 hodiny
- 3 hodiny
- 4 a více hodin
- nepřetržitě

11. Které nabízené aktivity Střediska volného času Orion jsi využil / využila během jarních prázdnin? (možnost více odpovědí)

- Ztracený prsten
- Kvízové chvílky
- Cesta za pokladem
- Jarní dílnička (květinové bambulky)
- Origami dílna
- Pečeme Brownies
- Tančíme se Simčou
- Úniková hra – Šílený profesor
- Vaříme s Barčou
- Jarní dílnička (tканá krabička)
- žádné

12. V době pandemie koronaviru se účastním on – line výuky na základní umělecké škole v oboru:

- výtvarném
- dramatickém
- hra na hudební nástroj
- hudební nauka
- zpěv
- tanečním
- žádném

13. Jaký sport provozuješ ve svém volném čase v době pandemie? (možnost více odpovědí)

- vycházky do přírody
- jízda na kole
- jízda na kolečkových bruslích
- stolní tenis
- domácí posilování
- aerobic, tanec
- běh
- florbal
- kopaná
- rybaření
- jiné (uveď).....

14. Jakou novou dovednost ses naučil / naučila v době pandemie? (možnost více odpovědí)

- šít a vyšívát
- plést a háčkovat
- uklízet
- připravovat jídlo

- štípat dříví
- práce se dřevem
- péče o domácí mazlíčky
- lépe pracovat na PC
- jiné(uved').....

15. Které aktivity jsi dělal/a v době pandemie společně s rodiči?

- vycházky do přírody
- jízda na kole
- hraní deskových her
- sledování televize
- sledování internetu
- práce na zahradě
- vaření
- rukodělné tvoření
- jiné(uved').....

16. Volný čas jsem v době pandemie koronaviru trávil/a? (možnost více odpovědí)

- sám/sama
- s rodiči a sourozenci
- s prarodiči
- se sestřenicí, bratrancem
- s kamarády
- jiné(uved').....

17. S kým upevnila pandemie koronaviru tvé vztahy? (možnost více odpovědí)

- s rodiči a sourozenci

- s prarodiči
- s ostatními příbuznými
- s kamarády
- se spolužáky
- jiné(uveď).....

18. Nejvíce mě v době pandemie chyběl kontakt:

- se spolužáky
- s kamarády
- s prarodiči
- se vzdálenými příbuznými
- jiné (uveď).....

19. Izolace od kamarádů, spolužáků, prarodičů a blízkých příbuzných ve mně vyvolalo:

- radost
- smutek
- stres
- pocit osamocení
- pocit nudy